

Tillaga að Svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs í Vestmannaeyjum 2025-2036



Október 2025

Stefán Gíslason
Umhverfisráðgjöf Íslands ehf. (Environice)

Mynd á forsíðu:
Í Vestmannaeyjum vorið 2019
Ljós. Stefán Gíslason

Svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs í Vestmannaeyjum var samþykkt í bæjarstjórn dd.
mmmm 2025.

Efnisyfirlit

1	Inngangur.....	6
2	Stefna Vestmannaeyjabæjar í úrgangsmálum	8
3	Aðgerðaáætlun.....	9
3.1	Aðgerðir	9
3.2	Vöktun, eftirlit og endurskoðun.....	13
4	Bakgrunnur	15
4.1	Lög um meðhöndlun úrgangs	15
4.2	Reglugerð um meðhöndlun úrgangs.....	15
4.3	Stefna um meðhöndlun úrgangs.....	16
4.4	Önnur lög, reglugerðir og stefnumótun	17
5	Aðferðir, forsendur og fyrirvarar	18
5.1	Söfnun tölulegra upplýsinga	18
5.2	Stefnumótun.....	19
6	Markmið stjórnvalda á beinni ábyrgð sveitarfélaga.....	20
6.1	Heimilisúrgangur.....	20
6.2	Önnur töluleg markmið.....	21
6.3	Rusl á víðavangi	22
6.4	Pýðingarmikil hráefni.....	23
7	Staða úrgangsmála haustið 2024.....	25
7.1	Fyrirkomulag söfnunar	25
7.2	Grenndarstöðvar	25
7.3	Móttökustöðvar.....	25
7.4	Önnur söfnun og flokkun.....	25
7.5	Förgunarstaðir/meðhöndlunarstaðir	26
7.6	Önnur ráðstöfun úrgangs	27
7.7	Samningar við verktaka	28
7.8	Samþykktir, gjaldskrár og kostnaður	28
7.9	Útgáfa og kynning.....	28
7.10	Framtíðarsýn.....	29
7.11	Magntölur og endurvinnsluhlutföll	29
7.12	Framtíðarhorfur í úrgangsstraumum og flutningum	33
8	Viðauki 1: Umhverfismatsskýrsla.....	35
8.1	Samantekt umhverfismats.....	35
8.2	Matsskylda	36

8.3	Aðferðir	36
8.4	Sérstaða svæðisáætlunar um meðhöndlun úrgangs.....	36
8.5	Áhættuþættir úrgangsmeðhöndlunar.....	37
8.6	Meginatriði umhverfismatsins.....	37
8.7	Tengsl við aðrar áætlanir	38
8.8	Samanburður valkosta	41
8.9	Vöktun.....	41
8.10	Kynning og samráð	42
8.11	Athugasemdir og viðbrögð	42
8.12	Samþykkt áætlunar.....	42
9	Viðauki 2: Skýringar við einstaka úrgangsflokka og ráðstöfun þeirra.....	43
10	Heimildir.....	49

1 Inngangur

Samkvæmt 6. gr. laga nr. 55/2003 um meðhöndlun úrgangs með síðari breytingum, skal sveitarstjórn, ein eða fleiri í sameiningu, „*semja og staðfesta svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs sem gildir fyrir viðkomandi svæði til tólf ára í senn og skal sú áætlun fylgja stefnu um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsforvarnir*“. Áætlunin skal hafa að markmiði að draga markvisst úr myndun úrgangs og auka endurnotkun og endurnýtingu. Þar skulu m.a. koma fram upplýsingar um stöðu úrgangsmála á svæðinu, aðgerðir til að bæta endurnotkun, endurnýtingu og förgun og hvernig sveitarstjórnir hyggist ná markmiðum stefnu um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsforvarnir. Nánari ákvæði um gerð og innihald svæðisáætlunar er að finna í 5. gr. rgl. um meðhöndlun úrgangs, nr. 803/2023.

Þær breytingar í lagaumhverfi úrgangsmála sem orðið hafa á síðustu misserum eiga það sameiginlegt að nú er lögð meiri áhersla en áður á að bæta nýtingu þeirra auðlinda sem í úrganginum felast og koma í veg fyrir að þær tapist út úr hringrásinni. Þessi áhersla á rætur í svonefndum Hringrásarhagkerfispakka Evrópusambandsins, sem m.a. endurspeglast í umfangsmiklum breytingum á tilskipunum sambandsins á sviði úrgangsmála, sem samþykktar voru vorið 2018 og innleiddar að mestu í íslensk lög sumarið 2021.

Vinna við gerð svæðisáætlunar um meðhöndlun úrgangs fyrir Vestmannaeyjar hófst árið 2023 og studdist að hluta til við samantekt sem Environice hafði unnið fyrir Samband íslenskra sveitarfélaga árið áður.¹ Vinnan fór hægt af stað en var tekin upp af nýju í vetrarbyrjun 2024 þegar samið var við ráðgjafarfyrirtækið Environice um að leiða vinnuna. Fyrirtækið hafði áður komið að gerð sambærilegra áætlana í öðrum landshlutum.

Sú svæðisáætlun sem hér lítur dagsins ljós inniheldur m.a. greiningu á stöðu úrgangsmála í Vestmannaeyjum haustið 2024.² Þessi greining var lögð til grundvallar við mótun framtíðarstefnu sveitarfélagsins, markmiðssetningu og gerð aðgerðaáætlunar (sjá kafla 2 og 3). Upplýsinga um stöðuna var einkum aflað úr gögnum sveitarfélagsins, auk þess sem stuðst var við upplýsingar frá verktökum og aðrar heimildir, sem þá er getið neðanmáls.

Sjálft svæðisáætlunarskjalið er þannig byggt upp að fyrst er stefna Vestmannaeyjabæjar í úrgangsmálum kynnt, svo og helstu aðgerðir sem ráðist verður í til að fylgja stefnunni eftir. Þar á eftir koma kaflar um bakgrunn svæðisáætlunarvinnunnar, um aðferðir sem beitt var við áætlunargerðina og um þau markmið stjórnvalda í úrgangsmálum sem snúa sérstaklega að sveitarfélögum. Þar á eftir kemur kafli með yfirliti yfir stöðu úrgangsmála í sveitarfélaginu, en stefnumótunin byggir í raun á þeirri stöðu. Aftast í skjalinu eru síðan heimildaskrá og viðaukar.

Á árunum 2022-2024 vann Environice með sveitarfélögum á Norðurlandi, Vestfjörðum, Austurlandi og víðar að gerð sameiginlegra svæðisáætlana fyrir viðkomandi landsvæði. Tilteknir hlutar þess skjals sem hér birtist eru eðli málsins samkvæmt keimlíkir eða samhljóða samsvarandi köflum í þessum skjölum. Þetta á sérstaklega við um kafla 4-6, þar

¹ Environice (2022): *Svæðisáætlunir sveitarfélaga sem verkfæri*. Upplýsingar um verkefnið.

<https://www.environice.is/thjonusta/svaedisaaetlanir-sveitarfelaga>.

² Sjá 7. kafla.

sem fjallað er almennt um bakgrunn svæðisáætlunargerðarinnar, aðferðir og markmið
stjórnvalda.

Hvanneyri í júní 2025

Stefán Gíslason, framkvæmdastjóri Environice (Umhverfisráðgjafar Íslands ehf.)

2 Stefna Vestmannaeyjabæjar í úrgangsmálum

Vestmannaeyjabær leggur áherslu á eftirfarandi grunnþætti í stjórnun úrgangsmála í sveitarfélaginu á gildistíma svæðisáætlunarinnar, þ.e. til ársins 2036.

1. Vestmannaeyjabær vill vera í fararbroddi meðal íslenskra sveitarfélaga í úrgangsforvörnum og innleiðingu hringrásarhagkerfis, með það að meginmarkmiði að draga úr myndun úrgangs, auka og bæta flokkun, auka endurvinnslu, auka aðra endurnýtingu og lágmarka förgun, þannig verði magn þess úrgangs sem ekki nýtist í hagkerfinu eins lítið og mögulegt er, að teknu tilliti til tæknilegra og efnahagslegra takmarkana.
2. Vestmannaeyjabær vill að úrgangur sem ekki tekst að koma til endurvinnslu eða til efnisendurnýtingar, verði nýttur til orkuframleiðslu í stað þess að urða hann. Í samræmi við það stefnir sveitarfélagið að því að enginn úrgangur frá Eyjunum fari í urðun, að óvirkum úrgangi frátöldum.
3. Vestmannaeyjabær vill vera fyrirmynd fyrir íbúa og rekstraraðila á svæðinu, m.a. með því að lágmarka úrgang sem fellur til í eigin rekstri sveitarfélagsins og miðla reglulega upplýsingum um áherslur sínar í úrgangsmálum.
4. Vestmannaeyjabær leitast við að vinna með þjónustuaðila við að auka hagkvæmni og skilvirkni í úrgangspjónustu og meðferð úrgangs þannig að þjónustan skapi sem minnstan kostnað fyrir samfélagið og að kostnaður vegna úrgangs greiðist af þeim sem úrganginum veldur. Í samræmi við þetta mun sveitarfélagið beita hagrænum hvötum í úrgangsmálum, með hagsmuni náttúrunnar og komandi kynslóða að leiðarljósi.
5. Vestmannaeyjabær leggur sérstaka áherslu á að lífrænn úrgangur sem til fellur á svæðinu fari í meðferð þar sem lífræn efni varðveitast og komast aftur í hringrás.
6. Vestmannaeyjabær leggur áherslu á fagleg vinnubrögð og snyrtilega umgengni við sorphirðu, við móttökustöð úrgangsefna og aðra staði þar sem úrgangur er meðhöndlaður.

Frekari útfærslu á stefnu Vestmannaeyjabæjar í úrgangsmálum má sjá í kafla 3 þar sem lýst er þeim aðgerðum sem sveitarfélagið hyggst ráðast í til að fylgja eftir stefnu sinni og ná markmiðum stefnu stjórnvalda um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsforvarnir.

3 Aðgerðaáætlun

Aðgerðaáætlunin sem hér birtist nær til eftirtalinna málaflokka:

- A. Úrgangsforvarnir
- B. Söfnun og flokkun úrgangs
- C. Förgunarstaðir og mengaður jarðvegur
- D. Uppbygging innviða
- E. Samþykktir gjaldskrár og kostnaður
- F. Útgáfa, kynning og samstarf

Í aðgerðaáætluninni er samtals að finna 24 aðgerðir, auk umfjöllunar um vöktun, eftirlit og endurskoðun. Hverri aðgerð um sig er lýst í stuttu máli, tilgreint hver skuli hafa umsjón með framkvæmd hennar og hvenær henni skuli lokið. Aðgerðirnar hafa ekki verið kostnaðarmetnar, en skv. 23. gr. laga um meðhöndlun úrgangs nr. 55/2003 er sveitarfélögum heimilt að innheimta gjald fyrir starfsemi sem tengist meðhöndlun úrgangs og samræmist markmiðum laganna, „svo sem þróun nýrrar tækni við meðhöndlun úrgangs, rannsóknir, fræðslu og kynningarmál“. Þegar upp er staðið má því ætla að kostnaður vegna aðgerðanna lendi á úrgangshöfum, en að sama skapi ættu aðgerðirnar, til lengri tíma litið, að vera til þess fallnar að draga úr kostnaði þeirra vegna meðhöndlunar úrgangs samfara bættri nýtingu og aukinni verðmætasköpun úr þeim auðlindum sem í úrganginum felast og tilheyrandi samdrætti í magni úrgangs sem krefst kostnaðarsamrar meðhöndlunar.

3.1 Aðgerðir

Nr.	Heiti aðgerðar	Ábyrgðaraðili	Lokadagsetning
A. Úrgangsforvarnir			
1.	Uppbygging innviða til úrgangsforvarna Uppbygging innviða á borð við efnislager og viðhaldssmiðju.	Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs.	2027
2.	Bætt nýting jarðvegs Mold verður safnað á jarðefnalager (sjá aðgerð 15) og einungis nýtt í efstu lög jarðvegsfrágangs og í beð. Við framkvæmdir á grónu landi verður gróðurþekju fleytt af og nýtt í uppgræðslu.	Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, forstöðumaður áhaldahúss.	2025-2026
3.	Aukin notkun fjölnota íláta og áhald Notkun einnota íláta verður hætt á starfsstöðvum og viðburðum bæjarins. Einnig verður notkun á fjölnota tuskum, handklæðum og klútum aukin í stað einnota varnings og dregið úr notkun blautklúta.	Forstöðumenn og umhverfisfulltrúi.	2025
4.	Árvekniátak um frárennismál Fræðsla um hvað sé í lagi að losa í frárennslu, þ.e. í niðurföll, vaska og klósett.	Umhverfisfulltrúi.	2026

B. Söfnun og flokkun úrgangs

5.	Flokkun á starfsstöðvum bæjarins Innleiðing á sýnilegri og samræmdri fjögurra tunnu flokkun innan og við allar starfsstöðvar bæjarins, þ.m.t. í skólum.	Forstöðumenn og umhverfisfulltrúi.	2025
6.	Flokkun á Þjóðhátíð Unnið með ÍBV að aukinni flokkun á Þjóðhátíð. Mikill úrgangur verður til á meðan hátíðinni stendur. Samstarfið felur í sér skoðun á innleiðingu hvatakerfis sem stuðlar að aukinni flokkun.	Vetmannaeyjabær í samstarfi við ÍBV, þjóðhátíðarnefnd og úrgangsverktaka.	2026 -2030
7.	Flokkun á opnum svæðum Uppsetning flokkunaríláta á opnum svæðum og á opinberum stöðum svo sem í Herjólfu, í miðbæ, við íþróttamannvirki og á ferðamannastöðum.	Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, umhverfisfulltrúi.	2026-2030
8.	Glærir ruslapokar Tekin upp sú meginregla að allur óflokkaður úrgangur sem kemur inn á móttöku- og flokkunarstöð í plastpokum verði í glærum pokum þannig að starfsfólk geti gefið leiðbeiningar um flokkun úrgangsins.	Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, þjónustuaðili.	2026
9.	Hagkvæm sorphirða Greining á þörf fyrir tíðni sorphirðu með það að markmiði að hámarka hagkvæmni í tíðni og stærð fláta.	Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, þjónustuaðili.	2026-2027
10.	Aukinn rekjanleiki Samstarf við þjónustuaðila um bætтар upplýsingar um afdrif úrgangs sem fellur til í Vestmannaeyjum.	Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, umhverfisfulltrúi, þjónustuaðili.	Frá og með 2026

C. Förgunarstaðir og mengaður jarðvegur

11.	Lokun Búastaðagryfju Lokafrágangur Búastaðagryfju með það fyrir augun að allri losun verði hætt þar.	Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, þjónustuaðili.	2028
12.	Nýr urðunarstaður fyrir óvirkan úrgang Byggður upp nýr staður til urðunar á óvirkan úrgangi sem fellur til í Vestmannaeyjum og sótt um viðeigandi starfsleyfi fyrir starfsemina.	Framkvæmdastjóri umhverfis- og framkvæmdasviðs og umhverfisfulltrúi.	2028
13.	Bætt meðhöndlun mengaðs jarðvegs Greining á svæðum þar sem mengaðan jarðveg er að finna og öllum menguðum jarðvegi komið í viðeigandi ferli. Helstu verktakar og	Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, umhverfisfulltrúi,	2026-2028

fyrirtæki frædd um mengaðan jarðveg og meðferð á honum.

forstöðumaður áhaldahúss.

D. Uppbygging innviða

- | | | |
|--|---|------------------|
| <p>14. Endurbætur á móttökustöð
Gagngerar endurbætur á móttökustöð sem fela í sér eftirfarandi:</p> <p>a) Uppsetning vogar
Tilgangur: Að allur gjaldskyldur úrgangur verði veginn í stað þess að byggja gjaldtöku á umreiknuðu rúmmáli.
Verklok: 2026.</p> <p>b) Aðstaða til böggunar
Tilgangur: Að auðvelda móttöku, böggun og frágang úrgangs fyrir flutning og úrvinnslu utan svæðis, þ.m.t. fyrir beinan útflutning.
Verklok: 2028.</p> <p>c) Aðstaða til flokkunar á byggingar- og niðurrifsúrgangi (7 flokkar) í samræmi við lagakröfur.
Verklok: 2028.</p> <p>d) Hreinsun á lagersvæði
Gagnger tiltekt á lager/geymslusvæði þar sem ýmis konar úrgangur (hlutir) hafa safnast fyrir. Efni verður fjarlæggt af svæðinu og komið í viðeigandi meðhöndlun (endurnýtingu eða förgun), svæðið þrifið og sett upp flokkunarskilrúm til að aðskilja úrgangsflokka og bæta umgengni.
Verklok: 2028.</p> <p>e) Reglubundin hreinsun á nærsvæði
Tilgangur: Að bæta ásýnd móttökustöðvar og koma í veg fyrir að rusl fjúki þaðan við skil og meðferð úrgangs.</p> | <p>Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, umhverfisfulltrúi og þjónustuaðili.</p> | <p>2026-2030</p> |
| <p>15. Aðstaða til endurnýtingar jarðvegsefna og byggingar- og niðurrifsúrgangs
Útbúið svæði til söfnunar, geymslu og efnisendurnýtingar byggingar- og niðurrifsúrgangs (þ.m.t. steypubrot) og jarðvegsefna. Aðgerðin felur í sér gerð hólfa og kaup á nauðsynlegum tækjum. Samhliða verður óformlegum geymslusvæðum efna á Eldfellshrauni lokað.</p> | <p>Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, umhverfisfulltrúi, forstöðumaður áhaldahúss.</p> | <p>2025-2028</p> |
| <p>16. Jarðgerðaraðstaða
Uppbygging aðstöðu til jarðgerðar á lífúrgangi, þ.m.t. garðaúrgangi, og eftir atvikum einnig öðrum lífænum úrgangi, í þeim tilgangi að hægt verði að nýta þetta efni í Vestmannaeyjum til áburðar, í jarðvegsbætur og til landgræðslu.</p> | <p>Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, umhverfisfulltrúi, þjónustuaðili.</p> | <p>2028-2030</p> |
| <p>17. Vigtun úrgangs við heimili og stofnanir
Innleiðing vigtunarbúnaðar í sorpbíla til að gera gjaldtöku skv. vigt mögulega.</p> | <p>Framkvæmdastjóri Umhverfis- og</p> | <p>2028-2032</p> |

framkvæmdasviðs,
þjónustuaðili.

E. Samþykktir, gjaldskrár og kostnaður

- 18. Endurskoðun samþykktar**
Samþykkt um meðhöndlun úrgangs í Vestmannaeyjum verður endurskoðuð með það að leiðarljósi að samþykktin endurspegli áherslur hringrásarhagkerfisins um bættu nýtingu auðlinda, feli í sér skýr ákvæði um skyldu einstaklinga og lögaðila til að flokka úrgang og myndi grunn fyrir gjaldskrár í anda meginreglunnar um BÞHE.
- Bæjarstjórn,
Framkvæmdastjóri
Umhverfis- og
framkvæmdasviðs.
- 2025
- 19. Endurskoðun gjaldskrár**
Endurskoðun gjaldskrár fyrir meðhöndlun úrgangs í Vestmannaeyjum með það að leiðarljósi að frá og með árinu 2027 standi álögd gjöld sem næst undir öllum kostnaði við málaflokkinn, nánar tiltekið þannig að rekstur málaflokksins standi á núlli á hverju þriggja ára tímabili, og að fast gjald á hverja fasteignareiningu standi að hámarki undir 25% af heildarkostnaði
- Bæjarráð,
Framkvæmdastjóri
Umhverfis- og
framkvæmdasviðs.
- 2025

F. Útgáfa, kynning og samstarf

- 20. Birting tölulegra upplýsinga**
Regluleg birting tölulegra upplýsinga á vefsíðum bæjarins um árangur í flokkun úrgangs (við heimili og á móttökustöð), afdrif og kostnaðarskiptingu. Áhersla verður lögð á miðlun upplýsinga um árangur í flokkun hjá stofnunum bæjarins og árangur einstakra starfsstöðva hvað þetta varðar birtur 2-4 sinnum á ári.
- Framkvæmdastjóri
Umhverfis- og
framkvæmdasviðs,
umhverfisfulltrúi.
- Frá og með 2025
- 21. Miðlun með myndrænum hætti og myndböndum**
Regluleg birting fjölbreyttra upplýsinga um úrgangsmál. Sérstök áhersla á miðlun í gegnum myndbönd og samfélagsmiðla til að ná athygli stærri hóps.
- Framkvæmdastjóri
Umhverfis- og
framkvæmdasviðs,
umhverfisfulltrúi.
- Frá og með 2025
- 22. Fræðsla um úrgangsmál**
Fræðsla til íbúa og rekstraraðila um úrgangsmál, einkum um:
- Mikilvægi flokkunar
 - Lausnir fyrir söfnun á heimilum og í stofnunum
 - Afdrif úrgangs
 - Kostnað vegna úrgangsmála
- Sérstök áhersla verður lögð á fræðslu í skólum og í öðrum stofnunum bæjarins. Þar verður

fræðsla um úrgangsmál m.a. gerð að föstum lið í nýliðafræðslu – og útbúið kynningarefni, svo sem veggspjöld sem hengd verða upp á hverri stofnun.

Gerð verður sérstök greining á leiðum til að miðla upplýsingum til íbúa með annað móðurmál en íslensku og í framhaldinu lögð sérstök áhersla á miðlun upplýsinga til þeirra.

Áhersla verður á miðlun í gegnum myndbönd og samfélagsmiðla til að ná athygli stærri hóps.

23. Bætt flokkun í skólastarfi Leggja áherslu á að kenna flokkun í skólastarfi nemenda í leikskóla og grunnskóla Vestmannaeyjabæjar og að innleiða flokkun í skólastarfi.	Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, umhverfisfulltrúi, skólastjóri.	Frá og með 2025
24. Samstarf við fyrirtæki Samstarf við og ráðgjöf til fyrirtækja í sveitarfélaginu og þjónustuaðila þeirra um bætt flokkun heimilisúrgangs til að stuðla að því að sveitarfélagið nái lögbundnum markmiðum um endurvinnsluhlutfall.	Framkvæmdastjóri Umhverfis- og framkvæmdasviðs, umhverfisfulltrúi.	2025-2026

3.2 Vöktun, eftirlit og endurskoðun

Gert er ráð fyrir að Umhverfis- og skipulagsráð hafi yfirumsjón með framkvæmd svæðisáætlunarinnar, en að dagleg framkvæmd og eftirlit sé í höndum starfsfólks Umhverfis- og framkvæmdasviðs. Vöktunin einskorðast við eftirfylgni aðgerða á aðgerðaáætlun (sbr. kafla 3.1) og verður framkvæmd með aðferðum gæðastýringar. Einu sinni á ári leggur starfsfólk Umhverfis- og framkvæmdasviðs fram yfirlit sem sýnir framgang aðgerða og verður það lagt fram á fundi Umhverfis- og skipulagsráðs. Þetta felur í sér að fylgst verður með að aðgerðum verði hrint í framkvæmd á tilsettum tíma og að þau skili tilsettum árangri eða afurð. Frávik frá upphaflegri áætlun verða skráð og gerð sérstök úrbótaáætlun sem gripið verður til ef frávik verða. Þetta felur m.a. í sér að ef verki lýkur ekki á tilsettum tíma eða ber ekki tilætlaðan árangur, verði nýr eindagi ákveðinn, eða tekin ákvörðun um breytingar á verkinu eða niðurfellingu.

Rétt er að undirstrika að það eftirlit sem hér um ræðir snýst aðeins um aðgerðaáætlunina sem slíka en ekki um þá þætti sem Umhverfis- og orkustofnun eða heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga hafa eftirlit með samkvæmt lögum. Einnig er ljóst að eftirlitsaðilinn getur ekki borið ábyrgð á framkvæmd verkefna, heldur aðeins fylgst með því að unnið sé samkvæmt svæðisáætluninni.

Í samræmi við 6. gr. laga um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003, með síðari breytingum, skal sveitarstjórn eigi sjaldnar en á sex ára fresti meta og taka ákvörðun um hvort þörf sé á að endurskoða svæðisáætlunina. Fyrstu ákvörðun um þetta þarf því að taka í síðasta lagi haustið 2031. Þessu atriði verður fylgt eftir með sama hætti og aðgerðum í aðgerðaáætlun svæðisáætlunarinnar. Í þessu sambandi þarf þó að hafa í huga að miklar breytingar geta orðið á forsendum á sex ára tímabili og því er æskilegt að þörfin fyrir endurskoðun sé rædd árlega eða annað hvort ár.

Ákvörðun sveitarstjórnar um þörfina fyrir endurskoðun samkvæmt framanskráðu mun m.a. byggja á árlegri samantekt sem gerð verður á árangri áætlunarinnar sem skal vera tilbúin eigi síðar en 1. apríl fyrir undangengið ár. Í þessari samantekt munu koma fram helstu magntölur, yfirlit yfir framvindu aðgerða, samanburður árangurs við markmið áætlunarinnar og spá um líklega framtíðarþróun á næstu árum. Í þessari samantekt felst í raun vöktun á því hvort markmið hafi náðst.

4 Bakgrunnur

Lög nr. 55/2003 um meðhöndlun úrgangs með síðari breytingum, reglugerð um meðhöndlun úrgangs, nr. 737/2003, með síðari breytingum og stefna ráðherra um meðhöndlun úrgangs mynda þann grunn sem svæðisáætlanir sveitarfélaga um meðhöndlun úrgangs byggja á, sjá nánari skýringar í undirköflunum hér að neðan.

4.1 Lög um meðhöndlun úrgangs

Samkvæmt 6. gr. laga nr. 55/2003 um meðhöndlun úrgangs með síðari breytingum, skal sveitarstjórn, ein eða fleiri í sameiningu, „*semja og staðfesta svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs sem gildir fyrir viðkomandi svæði til tólf ára í senn og skal sú áætlun fylgja stefnu um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsförvarnir*“. Áætlunin skal hafa að markmiði að draga markvisst úr myndun úrgangs og auka endurnotkun og endurnýtingu. Þar skulu m.a. koma fram upplýsingar um stöðu úrgangsmála á svæðinu, aðgerðir til að bæta endurnotkun, endurnýtingu og förgun og hvernig sveitarstjórnir hyggist ná markmiðum stefnu um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsförvarnir. Nánari ákvæði um gerð og innihald svæðisáætlunar er að finna í 5. gr. rgl. um meðhöndlun úrgangs, nr. 803/2023.

4.2 Reglugerð um meðhöndlun úrgangs

Í 5. gr. rgl. um meðhöndlun úrgangs, nr. 803/2023, er sem fyrr segir að finna nánari ákvæði um gerð og innihald svæðisáætlunar. Samkvæmt reglugerðinni skal svæðisáætlun m.a. innihalda eftirfarandi atriði:

- a) Upplýsingar um stöðu úrgangsmála á svæðinu, aðgerðir til að bæta undirbúning fyrir endurnotkun, endurvinnslu, aðra endurnýtingu, förgun og hvernig sveitarstjórn hyggst ná markmiðum stefnu um meðhöndlun úrgangs, stefnu um úrgangsförvarnir og settum tölulegum markmiðum varðandi heimilisúrgang og lífrænan úrgang.
- b) Umfjöllun um úrgangsförvarnir, s.s. um leiðir til að auka endurnotkun á svæðinu
- c) Markmið hvað varðar samdrátt í myndun úrgangs og meðhöndlun úrgangs sem fellur til, einkum heimilisúrgangs sem fer til förgunar eða er nýttur til orkuvinnslu.

Við gerð svæðisáætlana skal, skv. reglugerðinni, nota efnahagsleg stjórnþæki og aðrar ráðstafanir til að hvetja til þeirrar forgangsröðunar við meðhöndlun úrgangs sem fram kemur í lögum um meðhöndlun úrgangs.

Auk þess sem hér hefur verið talið skal a.m.k. eftirfarandi koma fram í svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs, að teknu tilliti til landfræðilegra aðstæðna og umfangs svæðisins sem áætlunin tekur til:

- a) Yfirlit yfir tegund, magn og myndunarstaði alls þess úrgangs sem verður til innan svæðisins sem áætlunin tekur til, þ.m.t. úrgang frá lögaðilum, hvort sem hann fellur til með reglubundnum hætti eða sjaldnar, hvaða úrgangur er líklegt að verði fluttur frá svæðinu eða til þess og mat á þróun á straumum úrgangs í framtíðinni.
- b) Umfjöllun um stöðvar til endurnýtingar eða förgunar sem eru til staðar, þ.m.t. ef við á sérstakt fyrirkomulag vegna olíuúrgangs, spilliefna, úrgangs sem inniheldur

verulegt magn af þýðingarmiklum hráefnum eða aðrar tegundir úrgangs sem fjallað er sérstaklega um í lögum og reglugerðum.

- c) Mat á gildandi kerfi fyrir söfnun úrgangs, umfjöllun um sérstaka söfnun úrgangs þ.m.t. hvaða úrgangsflokkum er safnað í sérstakri söfnun og hvar innan svæðisins, ráðstafanir til að bæta virkni þess, hvort sveitarstjórn hafi fengið undanþágu frá skyldu til sérstakrar söfnunar og mat á þörfinni fyrir endurbætur á kerfinu.
- d) Mat á nauðsyn þess að loka starfandi móttöku- og söfnunarstöðvum sem og þörf á nýjum móttöku- og söfnunarstöðvum, auk mats á fjárfestingaþörf vegna þeirrar innviðaupbyggingar.
- e) Upplýsingar um hagkvæmt staðarval fyrir stöðvar til endurnýtingar eða förgunar í framtíðinni, sé þörf á þeim.
- f) Almenn stefna varðandi meðhöndlun úrgangs, þ.m.t. áætluð tækni og aðferðir til meðhöndlunar úrgangs, eða stefna vegna úrgangs sem skapar sérstök vandamál við stjórnun.
- g) Ráðstafanir til að koma í veg fyrir rusl á víðavangi og til að tryggja fullnægjandi hreinsun þess.

Í svæðisáætlunum skal, skv. reglugerðinni, gera grein fyrir því hvort tölulegum markmiðum sem sett eru um endurvinnslu heimilisúrgangs og samdrátt í urðun heimilisúrgangs, sbr. 7. gr. reglugerðarinnar, sé náð á þeirra svæði. Þá skal gera grein fyrir þeim ráðstöfunum sem sveitarfélagið greip til í þeim tilgangi. Ef markmiðum hefur ekki verið náð skal í svæðisáætlun gera grein fyrir þeim ráðstöfunum sem sveitarfélag hyggst grípa til svo þeim verði náð.

Með tilliti til landfræðilegra aðstæðna og umfangs skipulagssvæðisins geta svæðisáætlanir um meðhöndlun úrgangs einnig tekið til eftirfarandi:

- a) Skipulagsþátta, sem tengjast meðhöndlun úrgangs, þ.m.t. lýsingu á því hvernig ábyrgð dreifist á opinbera aðila og einkaaðila sem fara með meðhöndlun úrgangs.
- b) Beitingar herferða til vitundarvakningar og upplýsingamiðlunar til almennings, lögaðila og annarra handhafa úrgangs.
- c) Aflagðra, mengaðra förgunarstaða og ráðstafana til að lagfæra þá.

4.3 Stefna um meðhöndlun úrgangs

Í samræmi við ákvæði 5. gr. laga nr. 55/2003 um meðhöndlun úrgangs gefur ráðherra út almenna stefnu um meðhöndlun úrgangs til tólf ára í senn sem gildir fyrir landið allt. Þessi stefna kom út í júní 2021 undir yfirskriftinni *Í átt að hringrásarhagkerfi. Stefna umhverfis- og auðlindaráðherra í úrgangsmálum*.³ Almenn stefna um úrgangsforvarnir 2016–2027 var felld inn í þessa stefnu. Eins og fram hefur komið þarf svæðisáætlun að innihalda upplýsingar um það hvernig sveitarstjórnir hyggist ná markmiðum stefnu um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsforvarnir. Í 6. kafla er gerð grein fyrir þeim markmiðum stefnunnar sem sveitarstjórnir bera a.m.k. að hluta til ábyrgð á að náist.

³ Umhverfis- og auðlindaráðuneytið (2021).

4.4 Önnur lög, reglugerðir og stefnumótun

Samkvæmt 13. gr. reglugerðar nr. 1400/2020 um mengaðan jarðveg skulu sveitarfélög „taka mið af skrá yfir svæði þar sem er mengaður jarðvegur eða þar sem grunur er um mengun, sbr. 11. gr., við gerð skipulags“. Ekki er tilgreint sérstaklega í reglugerðinni að gera skuli grein fyrir þessum svæðum í svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs, en eins og fram kemur í kafla 4.2 hér að framan geta svæðisáætlanir um meðhöndlun úrgangs m.a. tekið til aflagðra, mengaðra förgunarstaða og ráðstafana til að lagfæra þá. Umfjöllun um þessa staði í svæðisáætlun er til þess fallin að setja málið á dagskrá og auka líkur á að staðirnir verði ekki útundan við gerð skipulagsáætlana. Því var ákveðið að stöðugreining svæðisáætlunarinnar næði eftir föngum til svæða af þessu tagi.

5 Aðferðir, forsendur og fyrirvarar

Svæðisáætlunin sem hér birtist er unnin með hliðsjón af ákvæðum 6. gr. laga nr. 55/2003 um meðhöndlun úrgangs og ákvæðum 5. gr. reglugerðar um meðhöndlun úrgangs, nr. 803/2023, en þar er sem fyrr segir að finna ákvæði um gerð og innihald svæðisáætlunar.

Í mjög einfaldaðri mynd snýst vinnan við gerð svæðisáætlunar um meðhöndlun úrgangs um tvennt. Annars vegar þarf að afla sem traustastra upplýsinga um núverandi stöðu úrgangsmála á því svæði sem áætlunin nær til og um þau áform sem þegar eru uppi um breytingar. Hins vegar þarf að móta stefnu sem miðar að því að breyta stöðunni á þann veg að hún samræmist markmiðum stjórnvalda á landsvísu og markmiðum sveitarstjórnanna sem í hlut eiga. Upplýsingar um núverandi stöðu eru grunnurinn sem stefnumótunin byggir á, en stefnumótunin sjálf er eðli málsins samkvæmt sá hluti áætlunarinnar sem mestu máli skiptir.

5.1 Söfnun tölulegra upplýsinga

Söfnun tölulegra upplýsinga um stöðu úrgangsmála í einstökum sveitarfélögum eða landshlutum er ýmsum annmörkum háð, þar sem enn vantar nokkuð upp á að samræmd og svæðaskipt úrgangstölfræði sé aðgengileg og gagnleg til þessara nota. Við gerð svæðisáætlunarinnar þurfti því að finna þá aðferð til talnasöfnunar sem líkleg var til að skila sem áreiðanlegastri niðurstöðu.

Umhverfis- og orkustofnun ber ábyrgð á söfnun tölulegra gagna um úrgangsmál og skiptingu magntalna niður á sveitarfélög. Við núverandi aðstæður er þó vandkvæðum bundið að nota talnasafn stofnunarinnar í stöðugreiningu á borð við þá sem hér um ræðir, einkum vegna þess hversu seint tölur skila sér til stofnunarinnar og þar með frá henni. Haustið 2024 þegar vinna við svæðisáætlunina hófst af fullum krafti höfðu tölur fyrir árið 2023 t.a.m. ekki birst í mælaborði Umhverfisstofnunar. Mikilvægt er að svæðisáætlun byggji á sem nýjustum upplýsingum, enda hefur úrgangsstjórnun tekið ýmsum breytingum á síðustu misserum og árum. Því var farin sú leið að nýta þær upplýsingar sem lágu fyrir hjá sveitarfélaginu, auk þess sem leitað var eftir upplýsingum frá úrgangsverktökum. Þessi nálgun virðist í öllum aðalatriðum hafa skilað áreiðanlegum og allvel sundurliðuðum úrgangstölum til að nota í stöðugreiningunni.

Við gerð svæðisáætlunar um meðhöndlun úrgangs er ekki nægjanlegt að hafa aðgang að tölum um heildarmagn úrgangs í tilteknum úrgangsflokkum, heldur þurfa magntölurnar að vera aðgreindar eftir því hvort úrgangurinn kemur frá heimilum eða atvinnulífi, hvort um sé að ræða heimilis- eða rekstrarúrgang, og svo eftir afdrifum úrgangsins. Sveitarfélög bera ábyrgð á að lögbundnum markmiðum um endurvinnsluhlutföll heimilisúrgangs sé náð (sbr. kafla 6.1). Samkvæmt lið 1(c) í grein 11a í Rammtilskipun Evrópusambandsins um meðhöndlun úrgangs, sem íslensk úrgangslöggjöf byggir á, skulu þessi hlutföll reiknuð út frá því magni sem skilar sér inn í endurvinnslustöð þegar búið er að vinsa úr þann hluta úrgangsins sem ekki hentar í vinnsluna.⁴ Af þessu er ljóst að ekki er mögulegt að reikna

⁴ „For the purpose of calculating whether the targets ... have been attained: ... the weight of the municipal waste recycled shall be calculated as the weight of waste which, having undergone all necessary checking, sorting and other preliminary operations to remove waste materials that are not targeted by the subsequent reprocessing and to ensure high-quality recycling, enters the recycling operation whereby

endurvinnsluhlutfallið beint út frá því magni sem safnað er sérstaklega í hverju sveitarfélagi til endurvinnslu, heldur þarf jafnframt að áætla hversu stór hluti þessa magns skilar sér á endanum inn í endurvinnsluna.

5.2 Stefnumótun

Stefna Vestmannaeyjabæjar er eðli málsins samkvæmt þungamiðjan í þessari svæðisáætlun. Stefnan lá að vissu marki fyrir áður en eiginlega vinna við gerð svæðisáætlunarinnar hófst, en var að öðru leyti mótuð í öllum aðalatriðum af Umhverfis- og skipulagsráði og starfsmönnum sveitarfélagsins.

waste materials are actually reprocessed into products, materials or substances". (Liður 1(c) í grein 11a í Rammtilskipun Evrópusambandsins um meðhöndlun úrgangs).

6 Markmið stjórnvalda á beinni ábyrgð sveitarfélaga

Í 7. gr. rgl. um meðhöndlun úrgangs, nr. 803/2023, og í stefnu umhverfis- og auðlindaráðherra í úrgangsmálum,⁵ er að finna ýmis markmið sem sveitarstjórnir bera a.m.k. að hluta til ábyrgð á að náist. Nokkur þeirra markmiða sem snúa beint að sveitarstjórnnum eru eftirtalin. (Ártöl í svigum sýna hvenær markmiði skuli náð):

6.1 Heimilisúrgangur

Sveitarstjórnir bera ábyrgð á að eftirfarandi markmið náist í hverju sveitarfélagi um sig:

- Endurvinnsla heimilisúrgangs
 - 50%
 - 55% (2025)
 - 60% (2030)
 - 65% (2035)
- Urðun heimilisúrgangs
 - 10% (2035)

Markmið stjórnvalda um endurvinnsluhlutföll snúa einnig að einstökum úrgangsflokkum, en í þeim efnum liggur ábyrgðin að miklu leyti á herðum Úrvinnslusjóðs. Hér er sjónum því einkum beint að heimilisúrganginum.

Heimilisúrgangur er skilgreindur svo í 3. gr. laga um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003:

- blandaður úrgangur frá heimilum og úrgangur frá heimilum sem er sérstaklega safnað, þ.m.t. pappír og pappi, gler, málmar, plast, lífúrgangur, timbur, textíll, umbúðir, raf- og rafeindatækjaúrgangur, notaðar rafhlöður og rafgeymar og rúmfrekur úrgangur, þ.m.t. dýnur og húsgögn,*
- blandaður úrgangur af öðrum uppruna og úrgangur af öðrum uppruna sem er sérstaklega safnað og er svipaður að eðli og samsetningu úrgangi frá heimilum,*
- en þó ekki úrgangur frá framleiðslu, landbúnaði, skógrækt, fiskveiðum, rotþrótt, fráveitukerfum, þ.m.t. seyra, úr sér gengin ökutæki eða byggingar- og niðurrifsúrgangur.*

Skilgreining heimilisúrgangs hér að framan endurspeglast ekki að öllu leyti í þeirri flokkun úrgangs sem lesa má úr fyrirbyggjandi tölum, sem stafar af því að nokkrir úrgangsflokkar innihalda bæði heimilisúrgang og rekstrarúrgang í ótilgreindum hlutföllum. Þetta á einkum við um úrgangsflokkana „Annar grófur úrgangur“, sem svo er nefndur í úrgangstölfræði þjónustuaðila, „Málmar (aðrir en ökutæki)“ og e.t.v. einnig „Hreint timbur“.

Alla jafna má ætla að úrgangsflokkurinn „Annar grófur úrgangur“, innihaldi fyrst og fremst byggingar- og niðurrifsúrgang, en í honum leynast einnig m.a. húsgögn, dýnur o.fl., sem í reynd er ekki byggingar- og niðurrifsúrgangur og ætti því að skilgreinast sem heimilisúrgangur og hafa þar áhrif á endurvinnsluhlutföll. Við gerð þessarar

⁵ Umhverfis- og auðlindaráðuneytið (2021).

svæðisáætlunar var farin sú leið að áætla að 20% af „Öðrum grófum úrgangi“ sé í raun heimilisúrgangur.⁶

Flokkurinn „Málmar (aðrir en ökutæki)“ ætti að innihalda málmúrgang sem hvorki telst vera ökutæki né málmumbúðir. Í þennan flokk ættu þannig m.a. að falla aflagðar vinnuvélar af ýmsu tagi (landbúnaðartæki o.m.fl.) og talsvert af byggingar- og niðurrifsúrgangi (bárujárn o.fl.). Ökutæki virðast þó iðulega einnig vera skráð í þennan flokk í tölum þjónustuaðila sem vinna fyrir sveitarfélögin. Þar við bætist svo eitthvert magn af málmumbúðum sem ekki hefur skilað sér í sérsöfnun (sjá framar). Hér er gert ráð fyrir að 1,5% af heildarmagninu sé heimilisúrgangur, væntanlega einkum málmumbúðir sem ekki var hafin sérsöfnun á árið 2023.⁷

Úrgangsflokkurinn „Hreint timbur“ inniheldur væntanlega bæði heimilisúrgang og byggingar- og niðurrifsúrgang. Að öllum líkindum eru þó vörubretti uppistaðan í þessum úrgangsflokki – og þar sem litið er á vörubretti sem viðarumbúðir teljast þau heimilisúrgangur í skilningi laganna. Hér er því farin sú leið að líta á allt „Hreint timbur“ sem heimilisúrgang.

6.2 Önnur töluleg markmið

Auk þeirra markmiða um endurvinnsluhlutföll heimilisúrgangs sem fjallað er um í kafla 6.1, hafa stjórnvöld sett töluleg markmið sem leggja tilteknar skyldur á sveitarstjórnir hvað varðar urðun lífræns úrgangs og endurnýtingu byggingar- og niðurrifsúrgangs. Um er að ræða eftirtalin markmið. (Ártöl í svigum sýna hvenær markmiði skuli náð):

- Urðun lífræns úrgangs (sbr. 7. gr. rgl. nr. 803/2023)
 - Hámark 35% þess sem féll til 1995 (heimilisúrgangur) (2020)
(Hámark 25.244 tonn á landsvísu)
 - Hámark 35% þess sem féll til 1995 (rekstrarúrgangur) (2020)
(Hámark 58.905 tonn á landsvísu)
- Urðun lífræns úrgangs (sbr. stefnu ráðherra (Aðgerð 16))
 - Bann (2026)?
- Byggingar- og niðurrifsúrgangur
 - 70% efnisendurnýting (2020)

Markmiðin um hámarksurðun lífræns úrgangs eru gömul að grunni til og hafa að vissu leyti verið leyst af hólmi með öðrum markmiðum. Engu að síður er þau enn að finna í löggjöf um úrgangsmál. Þarna er um að ræða markmið um að árið 2020 skuli lífrænn úrgangur sem berst til urðunarstaða hafa minnkað niður í 35% af heildarmagni þess lífræna úrgangs sem féll til 1995, annars vegar fyrir heimilisúrgang og hins vegar rekstrarúrgang. Í reynd er ógjörningur fyrir einstök sveitarfélög eða svæði að ganga úr skugga um hvort þetta markmið hafi náðst, bæði vegna þess að upplýsingar um raunverulegt magn 1995 eru óáreiðanlegar og vegna þess að ekki er hægt að lesa núverandi magn (eða magnið 2020 sem var eindagi markmiðsins) út úr úrgangstölfræðinni eins og hún er sett fram. Ástæða þess síðarnefnda er að inn í tölurnar ber að reikna allan lífrænan úrgang, þ.m.t. þann lífræna úrgang sem falinn er í blönduðum

⁶ Sjá nánari útskýringar í Viðauka 2.

⁷ Sama.

úrgangi. Vissulega er hægt að áætla hlutdeild lífræna úrgangsins í einstökum flokkum úrgangs sem sendur er til urðunar, en í slíkum áætlunum eru jafnan notaðar staðlaðar prósentutölur sem endurspegla ekki breytileika milli sveitarfélaga, svo sem vegna mismunandi árangurs í sérsöfnun lífúrgangs. Niðurstaðan verður því óhjákvæmilega marklítill. Enn fremur voru viðmiðunartölur fyrir 1995 reiknaðar fyrir einstaka urðunarstaði og síðan þá hafa orðið töluverðar breytingar á því hvert einstök sveitarfélög senda úrgang til urðunar. Þetta gerir útreikninga og samanburð enn ómarkvissari en ella. Með hliðsjón af þessu var ákveðið við gerð þessarar svæðisáætlunar að reyna ekki að leggja mat á hvort umrædd markmið hafi náðst. Vandséð er að frekari úrvinnsla hvað þetta varðar komi að nokkru gagni í því starfi sem framundan er í úrgangsmálum sveitarfélaga.

Samkvæmt síðara markmiðinu sem hér er til umfjöllunar áttu a.m.k. 70% af byggingar- og niðurrifsúrgangi að fara til efnisendurnýtingar 2020. Í minnisblaði sem Environice vann fyrir Samband íslenskra sveitarfélaga 2022 var komist að þeirri niðurstöðu að sveitarstjórnir beri ekki ábyrgð á að þessu markmiði verði náð, heldur einungis að á móttöku- og söfnunarstöð sé aðstaða til flokkunar þessa úrgangs, sem stuðlar að því að markmiðið náist. Þetta feli í sér að þar sé aðstaða til að flokka byggingar- og niðurrifsúrgang í spilliefni, timbur, steinefni, málm, gler, plast og gifs, (sbr. 10. gr. laga um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003). Á sveitarstjórnnum hvíli einnig sú skylda að ákveða fyrirkomulag söfnunar og þær geti sett sérstök ákvæði í samþykkt um meðhöndlun úrgangs um skyldu lögaðila til að flokka úrganginn sem um ræðir. Ákvæði um þá skyldu er reyndar þegar að finna í byggingarreglugerð, þar sem fram kemur að úrgangurinn skuli flokkaður með þeim hætti að hann sé hæfur til endurnýtingar áður en honum er skilað á viðurkennda móttökustöð.⁸

Þrátt fyrir að sveitarstjórnir beri ekki beinlínis ábyrgð á að markmiðið um 70% efnisendurnýtingarhlutfall byggingar- og niðurrifsúrgangs náist er gerð tilraun til þess í kafla 7.12 að leggja mat á stöðu Vestmannaeyjabæjar gagnvart þessu markmiði. Fyrirliggjandi tölur eru hins vegar ekki nægjanlega sundurliðaðar til að hægt sé að aðgreina magn byggingar- og niðurrifsúrgangs frá öðrum magntölum með óyggjandi hætti.

6.3 Rusl á víðavangi

Í 5. gr. rgl. um meðhöndlun úrgangs, nr. 803/2023, kemur fram að eftir því sem við á og að teknu tilliti til landfræðilegra aðstæðna og umfangs svæðisins sem svæðisáætlunin tekur til skuli koma fram í áætluninni „ráðstafanir til að koma í veg fyrir rusl á víðavangi og til að tryggja fullnægjandi hreinsun þess“ (sjá framar) og samkvæmt 14. gr. sömu reglugerðar skal sveitarstjórn „sjá um að hreinsun fari fram á opinberum stöðum, t.d. gördum og torgum“. Í 8. gr. laga um úrvinnslugjald, nr. 162/2002, kemur fram að í ábyrgð framleiðenda og innflytjenda plastvara og veiðarfæra felist að þeir skuli fjármagna söfnun þessara vara „þegar þær eru orðnar að úrgangi, fjármagna upplýsingagjöf og fjármagna hreinsun á rusli á víðavangi, sbr. 37. gr. h laga um hollustuhætti og mengunarvarnir, nr. 7/1998“.

⁸ Stefán Gíslason(2022).

Á stjórnarfundum Úrvinnslusjóðs 14. apríl 2023 var samþykkt fyrirkomulag greiðslna úr sjóðnum fyrir söfnun rusls á víðavangi samkvæmt framanskráðu. Samkvæmt þessu skyldi sjóðurinn greiða tiltekna upphæð fyrir hvert kg af einnota plastvörum sem bera úrvinnslugjald og Úrvinnslusjóði ber að greiða af vegna söfnunar á víðavangi, þ.m.t. úrgangur úr ruslabiðum sem stjórnvöld hafa komið fyrir á almannafæri í því skyni að auðvelda fólki að losa sig við úrgang. Ekki var gerð krafa um að efni yrði sérgreint frá öðru efni sem safnast á víðavangi heldur var gengið út frá því að hlutfall einnota plastvara af heildarsöfnun úrgangs sem safnast væri 5%. Það þýðir í reynd að ef 100 kg safnast er gert ráð fyrir að þar af séu gjaldskyldar einnota plastvörur 5 kg. Greiðslur eru bundnar við hreinsun á vegum sveitarfélaga og annarra opinberra aðila eða hreinsun sem gerð er í umboði þeirra.⁹

Greiðslur Úrvinnslusjóðs fyrir söfnun rusls á víðavangi hafa verið útfærðar þannig að tiltekið framlag er greitt til viðkomandi sveitarfélags, nánar tiltekið 161 kr./íbúa á ári,¹⁰ enda hafi hreinsun á víðavangi verið staðfest. Í reynd er þá gert ráð fyrir að hver íbúi hendi að meðaltali 10 kg og að þar af beri sjóðnum að greiða fyrir 0,5 kg. Sækja þarf um þessar greiðslur til sjóðsins og leggja fram skjöl til staðfestingar á kostnaði t.d. „í formi kvittunar fyrir móttöku og greiðslu fyrir hreinsun úr ruslabiðum, launagreiðslur vegna unglíngavinnu, styrkir til aðila í plökki eða annað á móta“.¹¹

Ljóst er að aðferðir og umfang hreinsunar á rusli á víðavangi ræðst mjög af aðstæðum á hverjum stað. Greiðslur úr Úrvinnslusjóði eru til þess fallnar að auðvelda hreinsun af þessu tagi, en hrökkva þó fljótt á litið skammt.

6.4 Þýðingarmikil hráefni

Eins og fram kemur í kafla 4.2 skal, að teknu tilliti til landfræðilegra aðstæðna og umfangs svæðisins sem svæðisáætlunin tekur til, m.a. fjalla í svæðisáætlun um sérstakt fyrirkomulag vegna úrgangs sem inniheldur verulegt magn af þýðingarmiklum hráefnum eða aðrar tegundir úrgangs sem fjallað er sérstaklega um í lögum og reglugerðum. Hugtakið *Þýðingarmikil hráefni* (e. critical raw materials) er ekki skilgreint í íslenskri löggjöf, að öðru leyti en því sem fram kemur í 3. gr. rgl. um meðhöndlun úrgangs þar sem hugtakið er skilgreint sem „*hráefni sem eru á lista framkvæmdastjórnar ESB yfir þýðingarmikil hráefni*“.

Þýðingarmikil hráefni eru skilgreind í Viðauka II við Evrópureglugerð um þessi hráefni frá því í apríl 2024,¹² en í viðaukanum er birt 5. útgáfa af lista yfir efnin. Fyrsta útgáfan birtist 2011 og hefur síðan verið uppfærð á þriggja ára fresti.¹³ Vitað er að nokkur þessara hráefna koma við sögu í meðhöndlun úrgangs á Íslandi, svo sem antímon, beryllíum, kóbalt, lípíum, magnesíum, kísilmálmur, platína, títan og vanadíum, en þessi efni er væntanlega einkum að finna í eldvarnarefnum, blýrafgeymum, raftækjum og rafeindatækjum (þ.m.t. lækningatækjum), rafhlöðum, hálfleiðurum, hvarfakútum, efnahvötum, gleri, keramik, tilbúnum áburði og hergögnum, svo eitthvað sé nefnt.

⁹ Úrvinnslusjóður (2023).

¹⁰ Úrvinnslusjóður (2025).

¹¹ Úrvinnslusjóður (2024).

¹² Framkvæmdastjórn ESB (2024b).

¹³ Framkvæmdastjórn ESB (2023).

Sveitarfélögum er augljóslega vandi á höndum þegar kemur að umfjöllun um þýðingarmikil hráefni í svæðisáætlun, annars vegar vegna þess að þau hafa engin lagaákvæði né leiðbeiningar til að styðjast við og hins vegar vegna þess að árangur af endurheimt þessara efna ræðst öllu öðru fremur í námuvinnslu, á framleiðslustað þess varnings sem efnin eru notuð í og á stöðum þar sem unnið er að endurvinnslu slíks varnings (svo sem málmendurvinnslu og endurvinnslu á rafhlöðum og öðrum rafbúnaði). Hlutverk sveitarfélag hlýtur einkum að lúta að því að tryggja að varningur sem inniheldur þessi efni eigi greiðan farveg í endurvinnslu í stað þess að vera fargað á urðunarstöðum eða með öðrum hætti. Þetta á væntanlega einkum við um málma og raftækjaúrgang.

Með hliðsjón af framanskráðu verður ekki fjallað nánar um þýðingarmikil hráefni í þessari svæðisáætlun, heldur aðeins vísað í almenna umfjöllun áætlunarinnar um úrgangsforvarnir og bættu aðstöðu til söfnunar og flokkunar úrgangs.

7 Staða úrgangsmála haustið 2024

Þessi kafli hefur að geyma helstu atriðin úr greiningu á stöðu úrgangsmála í Vestmannaeyjabæ vorið 2025. Greiningin var lögð til grundvallar við mótun framtíðarstefnu sveitarfélagsins, markmiðssetningu og gerð aðgerðaáætlunar (sjá kafla 2 og 3). Upplýsingar um stöðuna voru fengnar úr eigin gögnum sveitarfélagsins og eftir atvikum frá verktökum.

Stöðugreining af því tagi sem hér birtist getur aldrei verið tæmandi. Ein af ástæðum þess er að á hverju ári fellur til talsvert magn af úrgangi sem ekki ratar inn í úrgangsbókhaldið, eða er þá aðeins skráður þar að takmörkuðu leyti. Dæmi um slíkan úrgang eru t.d. textíluúrgangur sem félagasamtök safna í sérstaka fatagáma, svo og garðaúrgangur og jarðvegur sem mokað er upp úr húsgrunnum og ekið á tipp. Þessir „ósýnilegu úrgangsflokkar“ eiga það sameiginlegt að vera ráðstafað að einhverju eða öllu leyti án beinnar aðkomu sveitarfélaga og án þess að hefðbundnir úrgangsverktakar séu kallaðir til. Af þessu leiðir að þessir aðilar fá gjarnan takmarkaðar upplýsingar um magn viðkomandi úrgangsflokka.

Þann 1. janúar 2024 voru 4.444 íbúar skráðir með lögheimili í Vestmannaeyjabæ og bjuggu þeir allir í þéttbýli. Heildarflatarmál sveitarfélagsins er 16 km² samkvæmt sveitarfélagakorti Landmælinga Íslands.

7.1 Fyrirkomulag söfnunar

Í Vestmannaeyjum eru alla jafna fjögur sorpílát við hvert íbúðarhús (fyrir pappír, plast, matarleifar og blandaðan úrgang), en talsverður sveigjanleiki er í gildi hvað varðar stærð ílátanna. Þannig geta ílát ýmist verið 120, 240, 330 eða 660 l eftir því sem hentar. Einnig er boðið upp á tvískipt 240 l ílát fyrir matarleifar og blandaðan úrgang.

Sorpílát eru almennt tæmd á tveggja vikna fresti, en ílát fyrir plast þó aðeins einu sinni í mánuði.

Sveitarfélagið hirðir ekki úrgang frá rekstraraðilum, heldur sjá þeir sjálfir um þann þátt í samvinnu við verktaka.

7.2 Grenndarstöðvar

Í Vestmannaeyjum eru tvær grenndarstöðvar sem taka á móti málmi, gler og textíl. Önnur stöðin er við Eyjahraun 1 og 3 og hin við Tangagötu.

7.3 Móttökustöðvar

Ein móttökustöð („Sorpeyðingarstöðin“) er starfrækt í Vestmannaeyjum. Þar er tekið við öllum helstu úrgangsflokkum á opnunartíma, sem er alla virka daga kl. 10-18 og laugardaga og sunnudaga kl. 11-16. Tekið er gjald fyrir móttöku úrgangs skv. gjaldskrá og miðast innheimtan við áætlað rúmmál hverju sinni.

7.4 Önnur söfnun og flokkun

Í Vestmannaeyjum eru starfræktur nytjamarkaðurinn Vosbúð þar sem tekið er við hvers konar notuðum húsbúnaði til endursölu. Markaðurinn er opinn miðvikudaga, fimmtudaga

og föstudaga kl. 13-18 (13-17 yfir veturinn) og á laugardögum kl. 13-16.¹⁴ Í Eyjum er einnig verslunin Kubuneh sem selur notuð fót. Ágóði af versluninni er nýttur til rekstrar heilsugæslu í þorpinu Kubuneh í Gambíu.¹⁵ Einnig er haldið úti svæðisbundnum endursöluvefsíðum sem eru nokkuð virkar.

Móttökustöð fyrir flöskur og dósir er hjá Endurvinnslunni en endurhæfingarstöð sér um rekstur stöðvarinnar.

Plokkunardagurinn er haldinn árlega og hafa félagasamtök og hópar verið skráðir fyrir umsjón með ákveðnum svæðum sem ná yfir stærstan hluta Heimaeyjar.

Unnið er að innleiðingu söfnunarstaðar fyrir jarðvegsefni, mold og byggingarúrgang. Svæðið er á athafnasvæði á Eldfellshrauni. Þar verður unnið að endurnýtingu jarðefna sem myndast við uppgröft og byggingarúrgangs.

7.5 Förgunarstaðir/meðhöndlunarstaðir

Fyrr á árum var rekin sorpbrennslustöð í Vestmannaeyjum, en henni var lokað árið 2012 vegna díoxínmengunar. Starfsleyfi stöðvarinnar rann síðan út árið 2016. Áform hafa verið uppi um að byggja 4.000 tonna brennslustöð í tengslum við núverandi móttökustöð í Eyjum og nýta varmaorkuna til upphitunar. Mati á umhverfisáhrifum stöðvarinnar lauk árið 2021,¹⁶ en nú hefur verið horfið frá þessum hugmyndum. Þess í stað er stefnt að því að koma blönduðum úrgangi til orkuvinnslu innanlands þegar og ef möguleikar opnast til þess, en að öðrum kosti erlendis. Leitað verður leiða til að efnið verði þá flutt beint frá Vestmannaeyjum til erlendar orkuvinnslustöðvar.

Á sínum tíma var rekinn urðunarstaður í Búastaðagryfju. Lokunaráætlun vegna staðarins var lögð fram 20. desember 2012 og í framhaldinu gaf Umhverfisstofnun út fyrirsmæli um frágang og vöktun, dags. 26. mars 2014. Samkvæmt þeim skyldi frágangi staðarins vera lokið fyrir 1. október sama ár.¹⁷ Í eftirlitsskýrslu Umhverfisstofnunar vegna eftirlits 8. október 2015 kom fram að landmótun á svæðinu væri ekki lokið og að rekstraraðili hefði sótt um starfsleyfi til landmótunar til heilbrigðisnefndar Suðurlands á árinu 2012. Búið væri að hylja urðunarstaðinn með tilskildu meterslagi af jarðvegi, en „*kröfur um að loka haugnum fyrir regnvatni væru alveg óháðar áætlun um landmótun*“.¹⁸ Í eftirlitsskýrslunni kom einnig fram að einhver jarðgerð væri í gangi á hluta svæðisins. Landmótun á staðnum stendur enn yfir og byggir hún á starfsleyfi sem Heilbrigðiseftirlit Suðurlands gaf út 9. mars 2018 með gildistíma til 9. mars 2030.¹⁹ Samkvæmt starfsleyfinu er heimilt að „*taka á móti og endurnýta óvirkan jarðefnaúrgang, þ.e. mold, mól, grjót og hreinsuð steypubrot*“. Þetta gildir einnig um „*lífrænan garðaúrgang, trjáafklippur og timburkurl úr ómeðhöndluðum við, til íblöndunar við nýtanlegan jarðefnúrgang að því marki sem efnið nýtist sem best við mótun og uppgræðslu á landmótunarsvæðinu og valdi hvorki yfirborðs-*

¹⁴ Vosbúð Nytjamarcaður (2024).

¹⁵ Kubuneh verslun (2024).

¹⁶ Skipulagsstofnun (2021).

¹⁷ Umhverfisstofnun (2014).

¹⁸ Umhverfisstofnun (2015).

¹⁹ Heilbrigðiseftirlit Suðurlands (2018)

né grunnvatnsmengun".²⁰ Í einhverjum tilvikum mun umgengni um gryfjuna hafa verið ábótavant.

Hægt hefur verið að losa sig við óvirkan úrgang og jarðveg á opnu tippsvæði í Vestmannaeyjum við Urðavita, en svæðið mun hafa verið starfrækt án starfsleyfis. Einhver brögð hafa verið að því að úrgangur sé losaður þar í leyfisleysi.

Til að draga úr uppsöfnun jarðefnaúrgangs í Búastaðagryfju, og til að draga úr ágangi á jarðefnalager Vestmannaeyjabæjar, sem er eðli málsins samkvæmt takmarkaður, hefur Vestmannaeyjabær sett sér stefnu um meðferð jarðefna og byggingarúrgangs. Stefnan hefur það að markmiði að jarðvegsefni séu nýtt á sem hagkvæmastan og sem mest virðisaukandi hátt eftir gæðum þeirra.

Til að innleiða stefnuna er stefnt að því að útbúa svæði þar sem jarðefni eru unnin og þeim safnað. Þar er til dæmis safnað jarðvegsefni sem safnast af lóðum við byggingarframkvæmdir, steypubrotum og mold. Unnið er að áframhaldandi skipulagi söfnunar jarðefna og endurnýtingu þeirra.

Olúbirgðastöð á Eiði er á skrá Umhverfis- og orkustofnunar yfir staði þar sem jarðvegur kann að vera mengaður.²¹

Heimildir eru til um miltisbrunagröf í Vestmannaeyjum, nánar tiltekið rétt vestan við miðjan kirkjugarð (N60°26,214' – V20°16,137').²²

7.6 Önnur ráðstöfun úrgangs

Terra Umhverfisþjónusta hf. tók við úrgangsþjónustu fyrir Vestmannaeyjabæ 1. desember 2024 (sjá síðar) og sér síðan um ráðstöfun þess úrgangs sem til fellur. Meginlínurnar í þessu eru eftirfarandi, að mestu byggt á upplýsingum á vef Terra:

- Blandaður úrgangur: Fluttur í land og síðan sendur úr landi til orkunýtingar
- Pappír og pappi, þ.m.t. fernur: Endurflokkað hjá Terra og sent til frekari flokkunar og endurvinnslu erlendis
- Plastumbúðir: Endurflokkað hjá Terra og sent til frekari flokkunar og endurvinnslu erlendis
- Lífúrgangur: Jarðgert í Gaju í Álfsnesi
- Glerumbúðir og annað gler: Flutt til Sorpu og geymt til endurvinnslu síðar
- Málmumbúðir og aðrir málmar: Sent til Furu/Hringrásar og þaðan út til endurvinnslu
- Umbúðatimbur: Tætt í Furu til framleiðslu á undirburði fyrir húsdýr
- Annað hreint timbur: Tætt og nýtt sem kolefnisgjafi hjá Elkem á Grundartanga og að hluta sem undirburður fyrir húsdýr
- Litað timbur: Tætt hjá Sorpu og flutt erlendis til orkunýtingar
- Hreinn jarðvegur/múrbrot/steinefni: Safnað á jarðefnalager og endurnýtt á hagkvæman hátt.

²⁰ Heilbrigðiseftirlit Suðurlands (2018b).

²¹ Umhverfisstofnun (2024).

²² Umhverfisstofnun (2024).

- Óvirkur úrgangur (steinefni o.fl.): Fluttur í Búastaðagryfju í Vestmannaeyjum.

Nánari upplýsingar um afdrif einstakra úrgangsflokka er að finna á vefsíðu Terra.²³

7.7 Samningar við verktaka

Sem fyrr segir tók Terra við úrgangsjónustu fyrir Vestmannaeyjabæ 1. desember 2024, en áður hafði Kubbur ehf. annast þessa þjónustu. Samningurinn við Terra nær til þjónustu við heimili og stofnanir bæjarins, auk reksturs móttökustöðvar og þjónustu við grenndarstöðvar.²⁴ Terra sér einnig um flutninga og ráðstöfun úrgangs.

7.8 Samþykktir, gjaldskrár og kostnaður

Í gildi er samþykkt frá árinu 2005 um meðhöndlun úrgangs í Vestmannaeyjum.²⁵ Þá er þar í gildi gjaldskrá fyrir meðhöndlun úrgangs nr. 171/2025.²⁶ Samkvæmt henni greiðir hvert heimili 18.700 kr. fast gjald fyrir ýmsa þjónustu sem tengist úrgangsmálum og er ekki beintengd úrgangsmagni. Þetta gjald á m.a. að standa undir umsýslu, fræðslu, hreinsun rusls á víðavangi og rekstri grenndarstöðva og móttökustöðvar. Gjaldið veitir gjaldfrjálsan aðgang fyrir gjaldfrjálsan úrgang á móttökustöð. Sams konar gjald er lagt á atvinnuhúsnæði, 22.000-130.000 kr. á ári, breytilegt eftir stærð húsnæðis. Auk fasta gjaldsins er innheimt árgjald fyrir hvert ílát við heimili, sem ræðst af stærð og innihaldi ílátsins. Þetta gjald er til að mynda 30.533 kr. fyrir 240 l tunnu fyrir blandaðan úrgang, 15.422 kr. fyrir 240 l ílát fyrir pappír eða plast og 11.592 kr. fyrir 120 l ílát fyrir lífúrgang.

Í gjaldskránni eru engin ákvæði um gjaldtöku á móttökustöð. Þar er hins vegar rukkað fyrir gjaldskylda úrgangsflokka samkvæmt gjaldskrá Terra.²⁷ Gjöldin eru jafnhá fyrir rekstraraðila og heimili og miðast við áætlað rúmmál úrgangsins.

Árið 2023 námu útgjöld vegna sorphreinsunar og sorpeyðingar (málaf. 08-2) í Vestmannaeyjum samtals um 257.540.000 kr. Á móti komu tekjur vegna sorpgjalda og móttökugjalda upp á 138.702.000 kr.²⁸ Nettókostnaður sveitarsjóðs vegna málaflokksins var því 118.838.000 kr. eða um 26.740 kr. á hvern íbúa miðað við íbúafjölda 1. janúar 2024 (4.444 íbúar). Þetta samsvarar um 46% af heildarkostnaði við málaflokkinn. Samkvæmt 23. gr. laga um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003, skulu sveitarfélög innheimta gjald fyrir alla meðhöndlun úrgangs.

7.9 Útgáfa og kynning

Á vefsvæði Vestmannaeyjabæjar er að finna ítarlegar upplýsingar um úrgangsmál, þ.m.t. vandaðar flokkunarleiðbeiningar og gagnlega tengla.²⁹ Þar er hins vegar ekki að finna upplýsingar um innheimt gjöld og sundurliðun á raunkostnaði, eins og skylt er skv. 23. gr.

²³ Terra Umhverfisþjónusta hf. (2024).

²⁴ Terra Umhverfisþjónusta hf. (2024b).

²⁵ Umhverfissráðuneytið (2005).

²⁶ Vestmannaeyjabær (2025).

²⁷ Terra (2025).

²⁸ Samband íslenskra sveitarfélaga (2024).

²⁹ Vestmannaeyjabær (2024).

laga nr. 55/2003. Til stendur að innleiða birtingu á innheimtum gjöldum og raunkostnaði á heimasíðu bæjarins.

7.10 Framtíðarsýn

Í aðalskipulagi Vestmannaeyjabæjar eru nokkur stefnumótandi ákvæði sem varða meðhöndlun úrgangs í sveitarfélaginu:

- Dregið verði úr myndun úrgangs og stuðlað að endurvinnslu og endurnýtingu.
- Tekið skal á móti öllu sorpi í sorpvinnslustöð og unnið að því að reisa sorpbrennslu í Vestmannaeyjum.
- Unnið verði að því að minnka þörf fyrir förgun á úrgangi í samræmi við svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs.
- Óheimilt er að koma fyrir sorpkvörnum á heimilum og í fyrirtækjum.³⁰

Eins og fram hefur komið hefur nú verið horfið frá hugmyndum um að reisa sorpbrennslu í Vestmannaeyjum. Þess í stað er stefnt að því að koma blönduðum úrgangi til orkuvinnslu innanlands þegar og ef möguleikar opnast til þess, en að öðrum kosti erlendis. Leitað verður leiða til að útflutningur verði þá beint frá Vestmannaeyjum.

7.11 Magntölur og endurvinnsluhlutföll

Eftirfarandi tafla hefur að geyma yfirlit yfir magn þess úrgangs sem féll til í Vestmannaeyjum árið 2024. Taflan er að mestu leyti byggð á tölum frá Kubbi fyrir fyrstu 11 mánuði ársins, framreiknuðum miðað við 12 mánaða tímabil. Þó var magn drykkjarumbúða áætlað út frá tölum Endurvinnslunnar um skil á landsvísu.³¹ Í töflunni er úrganginum skipt eftir úrgangsflokkum og afdrifum, en rétt er að undirstrika að þar er miðað við núverandi afdrif, þ.e.a.s. eftir 1. desember 2024 þegar Terra tók við þjónustunni. Skipting eftir afdrifum er því ekki dæmigerð fyrir þjónustutíma Kubbs.

Taflan hér að neðan sýnir samanlagt magn í kílóum. Almennst hefur úrgangur þó ekki verið vigtaður í Vestmannaeyjum, heldur hafa rúmmálstölur verið notaðar við magntöku. Þessar tölur hafa síðan verið umreiknaðar í kíló í ljósi reynslu. Samkvæmt upplýsingum frá Kubbi er ekki tilefni til að ætla að þessi aðferðafræði leiði til verulegrar skekkju í úrgangstölunum, en henni fylgir engu að síður óásættanleg óvissa. Bætt verður úr þessu á næstu mánuðum.³²

³⁰ Vestmannaeyjabær (2015).

³¹ Rafbréf frá Endurvinnslunni hf., 14. desember 2023.

³² Sjá aðgerðaáætlun.

Tafla 1. Úrgangur sem féll til í Vestmannaeyjum 2024, (sjá skýringar í texta).

Sveitarfélag: Vestmannaeyjabær		Tímabil: 2024	Íbúar 1. jan. 2024:			4.444	
SAMTALS		Úrgangur sem fellur til (kg) og afdrif hans					
Númer	Tegund úrgangs	Förgun		Endumýting		Samtals	
		Urðun	Brennsla	Orkuvinnsla	Ýmislegt		Endurvinnsla
Heimilisúrgangur - Umboðúrgangur	15 01 01a	Pappirs- og pappaumbúðir (bylgjupappi)	0	0	0	0	0
	15 01 01b	Pappirs- og pappaumb. (sléttur pappi og fernur)	0	0	0	479.100	479.100
	15 01 02a	Plástumbúðir (aðrar en heyrulluplast)	0	0	14.660	0	58.640
	15 01 02b	Plástflöskur (með skilagjaldi)	0	0	0	17.776	17.776
	15 01 04a	Málumbúðir (án skilagjalds)	0	0	0	0	0
	15 01 04b	Áldósir (með skilagjaldi)	0	0	0	21.331	21.331
	15 01 06	Bládaðar umbúðir (úr „grænum tönnum“)	0	0	5.286	0	126.867
	15 01 07a	Glerumbúðir (án skilagjalds)	0	0	0	0	0
	15 01 07b	Glerflöskur (með skilagjaldi)	0	0	0	0	71.104
Ýmis- legt	16 01 03	Hjólbarðar	0	0	0	28.560	28.560
	16 01 04	Ökutæki	0	0	0	66.000	66.000
	16 06 99	Raðhlöðurog rafgæymar	0	0	0	0	0
Byggingar- og niðurrifsúrgangur	17 01 99	Steinsteypa, múrsteinar, flísar, keramik	1.239.296	0	0	0	1.239.296
	17 02 01 a	Tímbur (hreint)	0	0	0	512.634	0
	17 02 01 b	Tímbur (annað eða öflokkað)	0	0	328.025	0	0
	17 02 02	Gler	0	0	0	0	0
	17 02 03	Plást	0	0	0	0	0
	17 05 03	Oliumengaður jarðvegur	0	0	0	0	0
	17 05 04	Hreinn jarðvegur	0	0	0	0	0
	17 06 04	Steinull og önnur hættutilit e inangrunarefni	0	0	0	0	0
	17 06 05	Asbest (efni sem inniheldur asbest)	0	0	0	0	0
17 09 04	Annar grófur úrgangur	0	0	0	0	0	
Sjúkd.	18 00 99	Sóttmengaður úrgangur frá sjúkrahúsum ofl.	0	0	0	0	0
Heimilisúrgangur og sambærilegt	20 01 01	Pappir án úrvinnslugjalds (þ.m.t. dagblöð)	0	0	0	0	0
	20 01 08	Lifreinn úrgangur frá eldhúsum o.þ.h.	0	0	0	245.460	245.460
	20 01 10/11	Fatnaður, skófatnaður og textíl	0	0	0	0	0
	20 01 25	Matarola og feiti	0	0	0	0	0
	20 01 36	Raftæki, þ.m.t. kæli- og frystitæki	0	0	0	88.717	88.717
	20 01 40	Málmur (aðrir en ökutæki)	0	0	0	154.309	154.309
	20 01 50	Spilliefni (samtala)	0	20.505	0	0	20.505
	20 02 01	Garðaúrgangur	0	0	0	0	0
	20 03 01 a	Bládaður úrgangur (sorphirða)	0	0	523.320	0	0
	20 03 01 b	Bládaður úrgangur (gámar)	0	0	921.038	0	0
	20 03 01 c	Bládaður úrgangur frá fyrirtækjum	0	0	629.960	0	0
	20 03 03	Úrgangur frá gatnahreinsun	0	0	0	0	0
	20 03 04	Eðja frá rotþróun (seyra)	0	0	0	0	0
	Samtals (kg)		1.239.296	20.505	2.422.289	512.634	1.357.864
Samtals (kg/íbúa)		279	5	545	115	306	1.249

Af töflunni má ráða að samtals hafi fallið til rúmlega 5.500 tonn af úrgangi í Vestmannaeyjum 2024, eða um 1.250 kg á hvern íbúa. Þetta er svipað eða ívið meira magn en í öðrum sveitarfélögum sem Environice hefur aðstoðað við gerð svæðisáætlunar. Samkvæmt töflunni fóru rúm 1.200 tonn þar af til urðunar og rúm 2.400 tonn til orkuvinnslu. Sem fyrr segir er hér þó ekki um rauntölur að ræða, heldur reiknuð afdrif sama úrgangsmagns miðað við þá ráðstöfun sem lesa má úr upplýsingum frá Terra, sem tók við úrgangsjónustunni 1. desember 2024.

Eins og fram hefur komið gefur fyrirbyggjandi úrgangstölfræði ekki góða möguleika á að reikna „rétt“ endurvinnsluhlutfall heimilisúrgangs, þar sem í sumum tilvikum er erfitt að greina á milli heimilisúrgangs og rekstrarúrgangs í úrgangstölfræðinni. Í sumum tilvikum liggja heldur ekki fyrir óbyggjandi upplýsingar um raunveruleg afdrif úrgangsins. Engu að síður er í töflunni hér að neðan gerð tilraun til að áætla magn og endurvinnsluhlutfall heimilisúrgangs sem féll til í Vestmannaeyjum miðað við fyrirbyggjandi tölur fyrir árið 2024 og þá ráðstöfun úrgangsflokka sem var við lýði í árslok.

Tafla 2. Magn, reiknað endurvinnsluhlutfall og urðunarhlutfall heimilisúrgangs í Vestmannaeyjum 2024.

Sveitarfélag: Vestmannaeyjabær		2024	Íbúar:	4.444
		Heimilisúrgangur		
		Samtals (kg)	Þar af til endurvinnslu	
			Kg	%
	Númer	Tegund úrgangs		
Heimilisúrgangur - Umbúðarúrgangur	15 01 01a	Pappírs- og pappaubúðir (bylgjupappi)	0	0
	15 01 01b	Pappírs- og pappaub. (sléttur pappi og fernur)	479.100	479.100 100%
	15 01 02a	Plastumbúðir (aðrir en heyrúlluplast)	73.300	58.640 80%
	15 01 02b	Plastflöskur (með skilagjaldi)	17.776	17.776 100%
	15 01 04a	Málmumbúðir (án skilagjalds)	0	0
	15 01 04b	Áldósir (með skilagjaldi)	21.331	21.331 100%
	15 01 06	Blandaðar umbúðir (úr „grænum tunnum“)	132.153	126.867 96%
	15 01 07a	Glerumbúðir (án skilagjalds)	0	0
	15 01 07b	Glerflöskur (með skilagjaldi)	71.104	71.104 100%
misl.	16 06 99	Rafhlöður og rafgeymar	0	0
Bygg	17 02 01 a	Timbur (hreint)	512.634	0 0%
	17 09 04	Annar grófur úrgangur	0	0
Heimilisúrgangur og sambærilegt	20 01 01	Pappír án úrvinnslugjalds (þ.m.t. dagblöð)	0	0
	20 01 08	Lífrænn úrgangur frá eldhúsum o.þ.h.	245.460	245.460 100%
	20 01 10/11	Fatnaður, skófátnaður og textíl	0	0
	20 01 25	Matarolía og feiti	0	0
	20 01 36	Raftæki, þ.m.t. kæli- og frystitæki	88.717	88.717 100%
	20 01 40	Málmur (aðrir en ökutæki)	2.315	2.315 100%
	20 01 50	Spilliefni (samtala)	20.505	0 0%
	20 02 01	Garðarúrgangur	0	0
	20 03 01 a	Blandaður úrgangur (sorphirða)	523.320	0 0%
	20 03 01 b	Blandaður úrgangur (gámar)	921.038	0 0%
20 03 01 c	Blandaður úrgangur frá fyrirtækjum	629.960	0 0%	
Samtals (kg)			3.738.713	1.111.310 30%
Samtals (kg/íbúa)			841	250
Þar af til urðunar			0	0%
Samtals (kg/íbúa)			0	

Tafla 2 gefur til kynna að endurvinnsluhlutfall heimilisúrgangs í Vestmannaeyjum hafi verið um 30% árið 2024. Eins og fram kemur í kafla 6.1 átti endurvinnsluhlutfall

heimilisúrgangs að vera komið í 50% árið 2020 og á árinu 2025 þarf hlutfallið að vera komið í 55%. Enn vantar því nokkuð á hvað þetta varðar. Tækifæri til úrbóta liggja fyrst og fremst í því að dregið verði úr magni blandaðs heimilisúrgangs með úrgangsförvörnum, betri flokkun og betri skilum til endurvinnslu. Móttaka og jarðgerð garðaúrgangs gæti sömuleiðis verið mikilvægt skref í þessa átt. Sama gildir um aukna sérsöfnun glerumbúða, sem hingað til hafa ekki ratað í endurvinnslu – og að vissu leyti gildir það sama um málmumbúðir.

Til að ná árangri í því að hækka endurvinnsluhlutfall heimilisúrgangs þurfa aðgerðir í þá veru að ná bæði til heimila og fyrirtækja.

Eins og fram kemur í kafla 6.1 verður heimilt að urða að hámarki 10% af þeim heimilisúrgangi sem fellur til árið 2035. Af töflunni hér að framan má ráða að nú fari enginn heimilisúrgangur frá Vestmannaeyjum til urðunar. Einhverrar ónákvæmni kann að gæta varðandi það hvað telst heimilisúrgangur í tölfræðinni og hvað ekki, en meginlínan er þó sú að allur blandaður heimilisúrgangur er nú sendur til orkuvinnslu. Þar með verður ekki annað séð en að framangreindu markmiði um 10% urðun að hámarki hafi þegar verið náð.

Eins og fram kemur í kafla 6.2 áttu a.m.k. 70% af byggingar- og niðurrifsúrgangi að fara til efnisendurnýtingar árið 2020. Sveitarstjórnir bera þó ekki ábyrgð á að þessu markmiði verði náð, heldur einungis að á móttöku- og söfnunarstöð sé aðstaða til flokkunar þessa úrgangs, sem stuðlar að því að markmiðið náist. Þetta felur í sér að þar sé aðstaða til að flokka byggingar- og niðurrifsúrgang í spilliefni, timbur, steinefni, málm, gler, plast og gifs. Á sveitarstjórnnum hvílir einnig sú skylda að ákveða fyrirkomulag söfnunar og þær geta sett sérstök ákvæði í samþykkt um meðhöndlun úrgangs um skyldu lögaðila til að flokka úrganginn sem um ræðir. Ákvæði um þá skyldu er reyndar þegar að finna í byggingarreglugerð, þar sem fram kemur að úrgangurinn skuli flokkaður með þeim hætti að hann sé hæfur til endurnýtingar áður en honum er skilað á viðurkennda móttökustöð.³³

Fyrirliggjandi tölur eru ekki nægjanlega sundurliðaðar til að hægt sé að aðgreina magn byggingar- og niðurrifsúrgangs frá öðrum magntölum með óyggjandi hætti. Í töflunni hér að neðan er þó gerð tilraun til að leggja mat á stöðu Vestmannaeyjabæjar gagnvart þessu markmiði, enda þótt bæjarstjórnin beri ekki ábyrgð á að markmiðið náist.

³³ Stefán Gíslason (2022).

Tafla 3. Áætlað magn og endurnýtingarhlutfall byggingar- og niðurrifsúrgangs í Vestmannaeyjum 2024.

Sveitarfélag: Vestmannaeyjabær		2024	Íbúar:	4.444	
Byggingarúrgangur		Samtals (kg)	Þar af til endurnýtingar		
			Kg.	%	
Númer	Tegund úrgangs				
Byggingar- og niðurrifsúrgangur	17 01 99	Steinsteypa, múrsteinar, flísar, keramik	1.239.296	0	0%
	17 02 01 b	Tímbur (annað eða óflokkað)	328.025	328.025	100%
	17 02 02	Gler	0	0	
	17 02 03	Plast	0	0	
	17 05 03	Olíumengaður jarðvegur	0	0	
	17 05 04	Hreinn jarðvegur	0	0	
	17 06 04	Steinull og önnur hættulítill einangrunarefni	0	0	
	17 06 05	Asbest (efni sem inniheldur asbest)	0	0	
	17 09 04	Annar grófur úrgangur	0	0	
	Samtals (kg)		1.567.321	328.025	21%
Samtals (kg/íbúa)		353	74	21%	

Af töflunni hér að framan má ráða að efnisendurnýtingarhlutfall byggingar- og niðurrifsúrgangs í Vestmannaeyjum sé um 21%. Þetta byggir á þeirri túlkun að afsetning á steinsteypu, múrsteinum, flísum og keramik í Búastaðagryfju teljist förgun en ekki endurnýting, þar sem að í reynd sé megintilgangur þess að flytja efnið í gryfjuna sá að losna við efnið, en ekki að nýta það í stað annars efnis sem ella hefði verið notað í sama tilgangi. Sé þessari túlkun breytt verður ekki annað séð en að þar með fari efnisendurnýtingarhlutfallið í 100%.

7.12 Framtíðarhorfur í úrgangsstraumum og flutningum

Í svæðisáætlun ber, eftir því sem við á, að leggja mat á það magn úrgangs sem líklegt er að verði flutt frá svæðinu eða til þess í náinni framtíð, auk mats á þróun á straumum úrgangs í framtíðinni.

Tafla 1 hér að framan hefur að geyma yfirlit yfir það magn úrgangs sem áætlað er að hafi fallið til í Vestmannaeyjum 2024. Eftirfarandi tafla gefur hins vegar yfirlit yfir flutninga úrgangs frá Eyjum á umræddu tímabili miðað við framangreindar upplýsingar og þá ráðstöfun úrgangs sem verið hefur í gildi frá því í desember 2024 (sjá framar).

Tafla 4. Flutningar úrgangs frá Vestmannaeyjum 2024.

Áfangastaður	Tonn samtals
Til brennslu í Kölkú án orkunýtingar	20,5
Til orkuvinnslu erlendis	2.422,3
Til efnisendurnýtingar innanlands	512,6
Til jarðgerðar innanlands	245,5
Til annarrar endurvinnslu utan svæðis	1.112,4
Samtals	4.313,3

Af töflunni hér að framan má ráða að samtals megi ætla að 4.313,3 tonn af úrgangi séu flutt frá Vestmannaeyjum til annarra landshluta eða landa á ári hverju miðað við núverandi stöðu. Aðeins 1.239,3 tonn verða eftir í Eyjum og eru þar afsett í Búastaðagryfju, annað hvort undir formerkjum fyllingar eða förgunar. Ekki eru uppi áform um breytingar á því fyrirkomulagi sem komið hefur verið á, að öðru leyti en því að vonir standa til að hærri hlutfall úrgangs fari framvegis til endurvinnslu og lægra hlutfall til orkuvinnslu. Sú breyting ein og sér hefur ekki í för með sér neinar breytingar á flutningi úrgangs til og frá svæðinu. Flutningsvegalengdir verða að öllum líkindum svipaðar þó að endanlegur áfangastaður verði annar. Að vísu er sú breyting fyrirhuguð að úrgangi til vinnslu erlendis verði skipað beint út frá Vestmannaeyjum í framtíðinni í stað þess að flytja hann til Þorlákshafnar eða Reykjavíkur og út þaðan. Þessi breyting er til þess fallin að fækka milliliðum, stytta flutningsleiðir og lækka þannig flutningskostnað og minnka kolefnisspor flutninga, en hún hefur ekki áhrif á magn úrgangs sem fluttur er frá Vestmannaeyjum. Rúmmál mun þó minnka og skipulag flutninga verða auðveldara ef úrgangur verður baggaður í Vestmannaeyjum fyrir flutning.

Ekki er vitað til að neinn úrgangur hafi verið fluttur til Vestmannaeyja og ekki er gert ráð fyrir að nein breyting verði þar á.

8 Viðauki 1: Umhverfismatsskýrsla

8.1 Samantekt umhverfismats

Svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs í Vestmannaeyjum fellur undir ákvæði laga um umhverfismat áætlana og framkvæmda, nr. 111/2021. Umhverfismatið var unnið samhliða áætlunargerðinni, þó að stærstur hluti matsvinnunnar hafi farið fram þegar stefna áætlunarinnar hafði verið mótuð í öllum aðalatriðum. Haft var samráð við Skipulagsstofnun í desember 2024 varðandi umfang og nákvæmni matsins.

Svæðisáætlanir um meðhöndlun úrgangs hafa þá sérstöðu að þeim er beinlínis ætlað að byggja á og fylgja eftir markmiðum stjórnvalda á landsvísu í úrgangsmálum. Í umhverfismati svæðisáætlunar er því hvorki þörf á að bera markmið áætlunarinnar saman við markmið laga og reglugerða um úrgangsmál, né við markmið í stefnu um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsforvarnir. Auk heldur hefur Umhverfis- og orkustofnun eftirlit með því að sveitarstjórnir gefi út svæðisáætlanir og leggur jafnframt faglegt mat á efni þeirra og hvort þær samræmist lögum og reglum þar um.

Frá umhverfislegu sjónarmiði felur meðhöndlun úrgangs í sér tiltekna áhættuþætti sem tilgreindir eru í þessu umhverfismati. Til að koma í veg fyrir endurtekningar sama mats er þó ekki fjallað sérstaklega um hvern þátt um sig í umhverfismatinu, enda óhjákvæmilegt að um þá verði fjallað í umhverfismati framkvæmda sem leiða af áætluninni, svo vegna urðunarstaðar og móttökustöðvar.

Samanburður svæðisáætlunarinnar við helstu áætlanir sem í gildi eru og skipta máli varðandi stefnumótun í úrgangsmálum í Vestmannaeyjum bendir til að markmið áætlunarinnar séu öll í góðu samræmi við þær áætlanir sem teknar voru til skoðunar í umhverfismatinu. Um var að ræða eftirtaldar áætlanir og stefnuskjöl:

- Landsskipulagsstefna 2015-2026
- Aðalskipulag Vestmannaeyja 2015-2035
- Aðgerðaáætlun í loftslagsmálum 2018-2030
- Áætlun um loftgæði á Íslandi 2018-2029
- Byggðastefna (Stefnumótandi byggðaáætlun fyrir árin 2022–2036)
- Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun

Í umhverfismatinu var ekki gerður sérstakur samanburður við núllkost, annars vegar vegna þess að sveitarfélaginu ber lagaleg skylda til að vinna svæðisáætlun, sem þýðir að áætlunarleysi er ekki raunhæfur valkostur, og hins vegar vegna þess að áætlunin er byggð á lögum og reglugerðum sem ekki verður hægt að framfylgja með óbreyttu ástandi, sem þýðir að óbreytt ástand er heldur ekki raunhæfur valkostur.

Í svæðisáætluninni er ekki að finna neinar aðgerðir sem kalla beinlínis á uppbyggingu innviða, heldur er fyrst og fremst stefnt að lagfæringum á þeim innviðum sem fyrir eru, einkum hvað varðar móttökustöð. Þar sem áætlunin felur ekki í sér ákvarðanir um uppbyggingu innviða er ekki tilefni til að leggja nákvæmt mat á einstaka valkosti í þeim efnum. Greiningar sem lagðar verða til grundvallar endanlegri ákvarðanatöku munu fela í sér nánari samanburð valkosta þar sem um slíkt er að ræða. Lauslegt mat bendir til að umræddar lagfæringar séu til þess fallnar að bæta auðlindanýtingu, draga úr neikvæðum

áhrifum á loftslag og hafa jákvæð áhrif á samfélagslega þætti. Öll miða þessi áform að því að færa meðhöndlun úrgangs í Vestmannaeyjum nær hugmyndafræði hringrásarhagkerfis.

8.2 Matsskylda

Svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs markar stefnu fyrir leyfisveitingar til framkvæmda sem tilgreindar eru í 1. viðauka við lög um umhverfismat áætlana og framkvæmda, nr. 111/2021. Svæðisáætlun er unnin samkvæmt lögum og er afgreidd af sveitarstjórn. Af þessum atriðum leiðir að áætlun af þessu tagi fellur undir ákvæði laga nr. 111/2021.

8.3 Aðferðir

Umhverfismat svæðisáætlunarinnar sem hér um ræðir var unnið samhliða áætlunargerðinni. Stærstur hluti matsvinnunnar fór þó fram þegar stefna áætlunarinnar hafði verið mótuð í öllum aðalatriðum, enda þá fyrst hægt að bera markmið og stefnu saman við aðrar áætlunir eða önnur viðmið. Haft var samráð við Skipulagsstofnun í desember 2024 varðandi umfang og nákvæmni matsins, sbr. 5. gr. reglugerðar um umhverfismat framkvæmda og áætlana, nr. 1381/2021.

Umhverfismatið var unnið af Stefáni Gíslasyni hjá Umhverfisráðgjöf Íslands ehf. (Environice).

Umhverfismatsskýrsla svæðisáætlunarinnar er hluti af sjálfri áætluninni og var kynnt með þeim hætti sem kveðið er á um í 6. gr. laga um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003, með síðari breytingum og í samræmi við 15. gr. laga um umhverfismat áætlana og framkvæmda, nr. 111/2021. Þetta fól í sér að tillaga að svæðisáætlun ásamt umhverfismatsskýrslu var auglýst í sex vikur þannig að hagsmunaaðilar, almenningur og stjórnvöld hefðu tækifæri til að gera athugasemdir við hana. Að kynningu lokinni var gengið frá svæðisáætluninni í heild sinni að teknu tilliti til athugasemda sem borist höfðu við tillöguna og umhverfismatsskýrsluna og áætlunin síðan lögð fyrir bæjarstjórn til staðfestingar. Staðfest áætlun verður gerð aðgengileg almenningi eins og kveðið er á um í lögum nr. 55/2003 og lögum nr. 111/2021.

8.4 Sérstaða svæðisáætlunar um meðhöndlun úrgangs

Svæðisáætlunir hafa þá sérstöðu að þeim er beinlínis ætlað að byggja á og fylgja eftir markmiðum stjórnvalda á landsvísu í úrgangsmálum. Þetta er tiltekið sérstaklega í 6. gr. laga um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003, með síðari breytingum, þar sem segir að svæðisáætlun skuli „*fylgja stefnu um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsforvarnir*“. Þá skal áætlunin taka mið af lögnum og „*reglugerðum settum samkvæmt þeim og hafa að markmiði að draga markvisst úr myndun úrgangs og auka endurnotkun og endurnýtingu*“. Í 6. gr. laganna er einnig tiltekið að í áætluninni skuli koma fram „*hvernig sveitarstjórn hyggst ná markmiðum stefnu um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsforvarnir*“. Af framangreindu leiðir að í umhverfismati svæðisáætlunar ætti hvorki að vera þörf á að bera markmið áætlunarinnar saman við markmið laga og reglugerða um úrgangsmál, né við markmið í stefnu um meðhöndlun úrgangs og stefnu um úrgangsforvarnir. Í þessu sambandi má nefna að skv. gr. 6a í lögum um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003, með síðari breytingum, hefur Umhverfis- og orkustofnun „*eftirlit með því að sveitarstjórnir gefi*

út svæðisáætlanir skv. 6. gr. og leggur jafnframt faglegt mat á efni þeirra og hvort þær samræmist lögum og reglum þar um“.

Þrátt fyrir að svæðisáætlanir marki stefnu fyrir leyfisveitingar til framkvæmda sem tilgreindar eru í 1. viðauka við lög um umhverfismat áætlana og framkvæmda, nr. 111/2021, eru svæðisáætlanir ekki forsenda leyfisveitinga. Með öðrum orðum er hægt að gefa út leyfi, t.d. byggingarleyfi eða framkvæmdaleyfi, án þess að svæðisáætlun liggja fyrir. Eins er heimilt að gefa út leyfi til framkvæmda sem svæðisáætlun gerir ekki ráð fyrir að ráðist verði í, eða jafnvel til framkvæmda sem svæðisáætlun gerir beinlínis ráð fyrir að ekki verði ráðist í. Þegar um er að ræða leyfi til framkvæmda vegna meðhöndlunar úrgangs, svo sem vegna urðunarstaða, brennslustöðva og móttökustöðva, eru leyfisveitingar fyrst og fremst háðar því að framkvæmdin samrýmist gildandi skipulagsáætlunum og að fyrir liggja skýrsla um umhverfismat framkvæmdarinnar, þ.e. ef framkvæmdin telst matsskyld m.t.t. 1. viðauka við lög um umhverfismat áætlana og framkvæmda, nr. 111/2021. Í umhverfismatsskýrslu viðkomandi framkvæmdar er væntanlega fjallað sérstaklega um það hvort framkvæmdin sé í samræmi við svæðisáætlun.

8.5 Áhættuþættir úrgangsmeðhöndlunar

Frá umhverfislegu sjónarmiði felur meðhöndlun úrgangs í sér eftirtalda áhættuþætti öðrum fremur:

1. Áhrif á vatn og jarðveg
2. Fok úrgangs
3. Áhrif á fugla
4. Fjölgun meindýra
5. Áhrif á loftgæði
6. Gróðurhúsaáhrif
7. Hávaði og umferð
8. Áhrif á landslag og sjónræna þætti
9. Áhrif á samfélag og atvinnulíf

Til að koma í veg fyrir endurtekningar sama mats er ekki fjallað sérstaklega um hvern ofangreindra þátta í umhverfismati svæðisáætlunarinnar, enda óhjákvæmilegt að um þá verði fjallað í umhverfismati framkvæmda sem leiða af áætluninni, svo sem vegna urðunarstaðar og móttökustöðvar.

8.6 Meginatriði umhverfismatsins

Í umhverfismati svæðisáætlunar um meðhöndlun úrgangs er alla jafna ekki þörf á að fjalla sérstaklega um tengsl áætlunarinnar við aðra áætlanagerð á sviði úrgangsmála, sbr. skýringar hér að framan. Hins vegar er mikilvægt að umhverfismatið fjalli um tengsl við aðrar áætlanir og hvernig markmið svæðisáætlunarinnar falla að markmiðum þeirra. Í þessu tilviki er einkum um að ræða eftirtaldar áætlanir og stefnuskjöl:

- Landsskipulagsstefna 2015-2026
- Aðalskipulag Vestmannaeyja 2015-2035
- Aðgerðaáætlun í loftslagsmálum 2018-2030
- Áætlun um loftgæði á Íslandi 2018-2029

- Byggðastefna (Stefnumótandi byggðaáætlun fyrir árin 2022–2036)
- Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun

Samanburður við þær áætlanir og stefnur sem taldar eru upp hér að framan mynda kjarnann í umhverfismati svæðisáætlunar um meðhöndlun úrgangs í Vestmannaeyjum. Í umhverfismatinu er einnig fjallað um raunhæfa valkosti við áætlunina, að því marki sem eðli svæðisáætlunarinnar gefur tilefni til. Ekki er þó gerður sérstakur samanburður við núllkost, annars vegar vegna þess að sveitarfélögum ber lagaleg skylda til að vinna svæðisáætlun, sem þýðir að áætlunarleysi er ekki raunhæfur valkostur, og hins vegar vegna þess að áætlunin er byggð á lögum og reglugerðum sem ekki verður hægt að framfylgja með óbreyttu ástandi, sem þýðir að óbreytt ástand er heldur ekki raunhæfur valkostur. Í umhverfismatinu er einnig lýsing á fyrirhuguðum mótvægisáðgerðum og vöktun, eftir því sem við á.

8.7 Tengsl við aðrar áætlanir

Eftirfarandi tafla sýnir tengsl svæðisáætlunar við aðrar gildandi áætlanir sem skipta máli varðandi stefnumótun í úrgangsmálum í Vestmannaeyjum og hvernig markmið svæðisáætlunarinnar falla að markmiðum þeirra.

Tafla 5. Tengsl svæðisáætlunar við aðrar gildandi áætlanir.

Stefna/Samþykkt	Snertifletir	Samræmi
Landsskipulagsstefna 2024-2038 ³⁴	<p>Áhersla B.10: Skipulag geri viðeigandi ráðstafanir varðandi heilnæmi umhverfis</p> <p>1. Við skipulagsgerð verði heilnæmt umhverfi í dreifbýli tryggt með viðeigandi ráðstöfunum varðandi vatnsvernd, vatnsveitu, fráveitu, úrgangsmeðhöndlun, hljóðvist og loftgæði.</p> <p>2. Skipulag dreifbýlis geri ráð fyrir innviðum fyrir söfnun og meðhöndlun úrgangs við lögbýli, frístundabyggð og ferðamannastaði í dreifbýli. Tekið verði mið af svæðisáætlun sveitarfélags um meðhöndlun úrgangs.</p> <p>5. Í skipulagi verði tekið tillit til svæðisáætlana um meðhöndlun úrgangs og viðeigandi uppbyggingu innviða, þ.m.t. flokkunarstöðva í nærumhverfi.</p> <p>6. Skipulag verði samþætt stefnu sveitarfélags í svæðisáætlun um lágmörkun úrgangs, úrgangsforvarnir og aukna endurvinnslu og endurnýtingu, með það að markmiði að efla hringrásarhagkerfið.</p>	<p>Svæðisáætlun stuðlar að því að gerðar verði viðeigandi ráðstafanir varðandi úrgangsmeðhöndlun og að umhverfisvænar lausnir verði nýttar varðandi möguleika til flokkunar og endurvinnslu, auk þess sem hún stuðlar að bættri nýtingu auðlinda með það að markmiði að efla hringrásarhagkerfið. Svæðisáætlun er einnig þannig upp byggð að hún nýtist við gerð skipulagsáætla.</p>
Aðalskipulag Vestmannaeyja 2015-2035 ³⁵	Dregið verði úr myndun úrgangs og stuðlað að endurvinnslu og endurnýtingu.	Svæðisáætlun miðar beinlínis að þessu.
	Tekið skal á móti öllu sorpi í sorpvinnslustöð og unnið að því að reisa sorpbrennslu í Vestmannaeyjum.	Horfið hefur verið frá þessu markmiði.
	Unnið verði að því að minnka þörf fyrir förgun á úrgangi í samræmi við svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs.	Svæðisáætlun miðar beinlínis að þessu.
	Óheimilt er að koma fyrir sorpkvörnum á heimilum og í fyrirtækjum.	Ekki er fjallað um þetta atriði í svæðisáætlun, en skv. 9. gr. laga um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003, skal allur úrgangur „færður til viðeigandi meðhöndlunar, annaðhvort beint til endurnýtingar eða í söfnunar- eða móttökustöð, og þaðan til endurnýtingar eða förgunar“. Sorpkvarnir geta með engu móti uppfyllt þetta ákvæði og samræmast því ekki núgildandi löggjöf.

³⁴ Alþingi (2024).

³⁵ Vestmannaeyjabær (2015).

Aðgerðaáætlun í loftslagsmálum ³⁶	Aðgerðaáætlunin er áætlun stjórnvalda í loftslagsmálum þar sem fram koma aðgerðir til að draga úr losun gróðurhúsalofttegunda og auka kolefnisbindingu.	Í svæðisáætlun er megináhersla lögð á bættu nýtingu auðlinda. Horfið hefur verið frá urðun úrgangs og þar með komið í veg fyrir stærstan hluta af þeirri losun gróðurhúsalofttegunda sem stafar af meðhöndlun úrgangs.
	S.7.B4 Innleiða bann við urðun lífræns úrgangs Í aðgerðinni felst að banna urðun lífræns úrgangs frá og með árinu 2028. Með lífrænum úrgangi er átt við allan úrgang sem brotnað getur niður fyrir tilstilli örvera, t.d. sláturúrgang, fiskúrgang, ölgerðarhrat, húsdýraúrgang, timbur, lýsi, garðyrkjuúrgang, pappírs- og pappauúrgang, seyru og lífúrgang.	Svæðisáætlun tekur mið af fyrirhuguðu banni við urðun lífræns úrgangs. Urðun úrgangs hefur verið hætt.
	S.7.B6 Samvinnuverkefni um uppbyggingu brennslustöðva Í aðgerðinni felst að byggðir verði upp nauðsynlegir innviðir hérlendis svo að mögulegt verði að brenna 100-140 þús. tonnum af úrgangi árlega með tilheyrandi orkunýtingu og kolefnisföngun.	Í svæðisáætlun er gert ráð fyrir að úrgangur sem ekki tekst að koma til endurvinnslu eða til efnisendurnýtingar, verði nýttur til orkuframleiðslu, fyrst í stað erlendis en síðan innanlands, ef og þegar möguleikar opnast til þess.
	S.7.C1 Samvinnuverkefni um grænar lausnir í fráveitumálum Markmið aðgerðarinnar er að lágmarka magn lífrænna hliðarafurða sem enda í fráveitu og viðtaka.	Ekki er fjallað um þetta atriði í svæðisáætlun.
Áætlun um loftgæði á Íslandi 2018-2029 ³⁷	Meginmarkmið Að stuðla að loftgæðum og heilnæmu umhverfi.	Svæðisáætlun styður við þetta markmið. Urðun hefur verið hætt og áætlunin miðar einnig að því að koma í veg fyrir óleyfilega úrgangslosun við ófullnægjandi aðstæður, en slík losun getur einnig haft neikvæð áhrif á loftgæði.
Byggðastefna (Stefnumótandi byggðaáætlun fyrir árin 2022–2036) ³⁸	B.3. Efling nýsköpunar í byggðum landsins	Ekki er fjallað um þetta atriði í svæðisáætlun.
	C.8. Sjálfbær samfélög – efling hringrásarhagkerfis Markmið: Að dregið verði úr losun gróðurhúsalofttegunda við meðhöndlun úrgangs, unnið að kolefnishlutleysi Íslands og dregið úr myndun úrgangs. Enn fremur að endurvinnsla og önnur endurnýting verði aukin, dregið úr urðun og urðun lífbrjótanlegs úrgangs hætt.	Urðun úrgangs hefur verið hætt og þar með dregið verulega úr losun gróðurhúsalofttegunda. Þá eru úrgangsforvarnir, sérsöfnun og aukin endurvinnsla úrgangs frá heimilum, stofnunum og fyrirtækjum grundvallaratriði í áætluninni.

³⁶ Umhverfis-, orku- og loftslagsráðuneytið (2024).

³⁷ Umhverfis- og auðlindaráðuneytið (2017).

³⁸ Alþingi (2022).

	Stuðlað að meiri samræmingu á landsvísu [í úrgangsmálum]. Horft verði til þess að sveitarfélög nýti svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs sem stjórnæki og að þau samþætti viðeigandi stefnumörkun og áætlanir til að efla hringrásarhagkerfið, bæti auðlindanýtingu og dragi úr losun gróðurhúsalofttegunda.	Við gerð svæðisáætlunarinnar var tekið mið af stefnumótun og áformum nágrannasveitarfélaga í úrgangsmálum. Svæðisáætlunin miðar að því að efla hringrásarhagkerfið, bæta auðlindanýtingu og draga úr losun gróðurhúsalofttegunda.
Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun ³⁹	11. Sjálfbærar borgir og samfélög 11.6 Eigi síðar en árið 2030 verði dregið úr skaðlegum umhverfisáhrifum í borgum, meðal annars með því að bæta loftgæði og meðhöndlun úrgangs.	Svæðisáætlun stuðlar að því að þetta markmið náist. Stuðlað er að sjálfbærni borga með því að senda úrgang til orkuvinnslu þar sem hans er þörf og hann kemur í stað annars meira mengandi eldsneytis.

8.8 Samanburður valkosta

Í svæðisáætluninni er ekki að finna neinar aðgerðir sem kalla beinlínis á uppbyggingu innviða, heldur er fyrst og fremst stefnt að lagfæringum á þeim innviðum sem fyrir eru, einkum hvað varðar móttökustöð. Þar sem áætlunin felur ekki í sér ákvarðanir um uppbyggingu innviða er ekki tilefni til að leggja nákvæmt mat á einstaka valkosti í þeim efnum. Greiningar sem lagðar verða til grundvallar endanlegri ákvarðanatöku munu fela í sér nánari samanburð valkosta þar sem um slíkt er að ræða. Lauslegt mat bendir til að umræddar lagfæringar séu til þess fallnar að bæta auðlindanýtingu, draga úr neikvæðum áhrifum á loftslag og hafa jákvæð áhrif á samfélagslega þætti. Öll miða þessi áform að því að færa meðhöndlun úrgangs í Vestmannaeyjum nær hugmyndafræði hringrásarhagkerfis.

8.9 Vöktun

Vöktun og eftirlit með framkvæmd svæðisáætlunarinnar verður í höndum umhverfisfulltrúa sveitarfélagsins. Vöktunin verður framkvæmd með aðferðum gæðastýringar, þar sem fylgst verður með að verkefnum á aðgerðaáætlun ljúki á tilsettum tíma og að þau skili tilsettum árangri eða afurð. Frávik frá upphaflegri áætlun verða skráð og gerð sérstök úrbótaáætlun sem gripið verður til ef frávik verða. Þetta felur m.a. í sér að ef verki lýkur ekki á tilsettum tíma eða ber ekki tilætlaðan árangur, verður nýr eindagi ákveðinn, eða tekin ákvörðun um breytingar á verkinu eða niðurfellingu.

Þrátt fyrir ákvæði 6. gr. laga um meðhöndlun úrgangs, nr. 55/2003, um að sveitarstjórn skuli meta og taka ákvörðun eigi sjaldnar en á sex ára fresti um hvort þörf sé á að endurskoða svæðisáætlun, mun bæjarstjórn Vestmannaeyja meta þörfina fyrir endurskoðun á tveggja ára fresti, í fyrsta sinn fyrir árslok 2027. Miklar breytingar geta orðið á forsendum á sex ára tímabili og því telur bæjarstjórnin æskilegt að þörfin fyrir endurskoðun sé metin oft.

Ákvörðun bæjarstjórnar um þörfina fyrir endurskoðun samkvæmt framanskráðu mun m.a. byggja á samantekt umhverfisfulltrúa sveitarfélagsins á árangri áætlunarinnar. Í

³⁹ Stjórnarráð Íslands (á.á.).

Þessari samantekt munu koma fram helstu magntölur, yfirlit yfir framvindu aðgerða, samanburður árangurs við markmið áætlunarinnar og spá um líklega framtíðarþróun á næstu árum. Í þessari samantekt felst í raun vöktun á því hvort markmið hafi náðst.

8.10 Kynning og samráð

Í samræmi við 15. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana, nr. 111/2021, var tillaga að svæðisáætluninni ásamt umhverfismatsskýrslu send til Umhverfis-og orkustofnunar, Skipulagsstofnunar og Heilbrigðiseftirlits Suðurlands. Þá var tillagan auglýst og gerð aðgengileg á netinu. Almennings- og umsagnaraðilum var gefinn sex vikna frestur til að kynna sér tillöguna og umhverfismatsskýrsluna og koma á framfæri athugasemdum. Fresturinn rann út mánudaginn 6. október 2025.

Við endanlegan frágang svæðisáætlunarinnar var unnin samantekt á umsögnum og athugasemdum sem bárust á kynningartíma og gerð grein fyrir hvernig tekið var tillit til þeirra í lokaútgáfu áætlunarinnar, (sjá kafla 8.11).

8.11 Athugasemdir og viðbrögð

Engar athugasemdir bárust við svæðisáætlunartillöguna á kynningartíma.

8.12 Samþykkt áætlunar

Svæðisáætlunin verður nú lögð fyrir bærstjórn Vestmannaeyja til samþykktar og öðlast gildi þegar bærstjórn hefur samþykkt hana. Að því loknu verða samráðsaðilar upplýstir um samþykkt áætlunarinnar og endanleg áætlun verður gerð aðgengileg á heimasíðum sveitarfélagsins.

9 Viðauki 2: Skýringar við einstaka úrgangsflokka og ráðstöfun þeirra

Hér fara á eftir skýringar og fyrirvarar sem varða magn og ráðstöfun úrgangs í einstökum úrgangsflokkum sem tilgreindir eru í töflum svæðisáætlunar um meðhöndlun úrgangs í Vestmannaeyjum.⁴⁰

15 01 01a Pappírs- og pappaumbúðir (bylgjupappi)

Þetta er verðmætur úrgangsflokkur sem ætla má að skili sér allur til endurvinnslu. Í einhverjum tilvikum kann óverulegur hluti heildarmagnsins að lenda í öðrum pappírsflokkum í tölfræðinni, en það hefur ekki áhrif á ætlað endurvinnsluhlutfall. Eins kunna aðrir pappírsflokkar að vera taldir með í bylgjupappatölunum. Bylgjupappi telst til heimilisúrgangs skv. úrgangslöggjöfnni.

15 01 01b Pappírs- og pappaumbúðir (sléttur pappi og fernur)

Hér gildir í aðalatriðum það sama og um bylgjupappa. Blandaðar pappírsumbúðir (fernur o.fl.) innihalda jafnan nokkurt magn af plasti og málmum, sem eðli málsins samkvæmt er ekki mögulegt að endurvinnna í nýjan pappír. Ef efnið skilar sér inn í endurvinnslustöð (e. *enters the recycling operation whereby waste materials are actually reprocessed into products, materials or substances*) er þó eðlilegt að gera ráð fyrir 100% endurvinnsluhlutfalli.⁴¹

15 01 02a Plastumbúðir (aðrar en heyrúlluplast)

Hluti þeirra plastumbúða sem safnað er til endurvinnslu reynist ótækur í slíka vinnslu vegna óhreininda eða af öðrum ástæðum. Það versta er vinsað úr í flokkunarstöðvum þjónustuaðila hérlandis áður en plastið er sent utan. Með hliðsjón af samtölum við þjónustuaðila er hér gert ráð fyrir að 20% séu fjarlægð með þessum hætti og komið til orkuvinnslu í sorpokustöðvum. Hin 80 prósentin geta þá talist með í útreikningi á endurvinnsluhlutfalli, þar sem þau ná inn í „*the recycling operation*“. Plastumbúðir teljast til heimilisúrgangs skv. úrgangslöggjöfnni.

15 01 02b Plastflöskur (með skilagjalddi)

Í flestum sveitarfélögum er til staðar söfnunarkerfi fyrir þennan úrgangsflokk, iðulega á vegum frjálsra félagasamtaka sem hafa tekjur af því að skila umbúðum og fá skilagjalddið endurgreitt. Sums staðar getur fólk sömuleiðis skilað umbúðum beint til móttökuaðila. Af þessum sökum endurspeglast magntölur ekki í úrgangstölfræði sveitarfélaganna. Tölur um magn skilagjalddsumbúða voru því áætlaðar miðað við höfðatölu út frá tölum Endurvinnslunnar um skil á landsvísu. Gert er ráð fyrir að allar þessar plastflöskur fari í endurvinnslu. Sú áætlun byggir á upplýsingum frá Endurvinnslunni hf.

15 01 04a Málmumbúðir (án skilagjaldds)

Þessi úrgangsflokkur hefur til skamms tíma lítið komið við sögu í úrgangstölfræði sveitarfélaga. Sá hluti málmumbúða sem ekki hefur farið „beint í ruslið“, þ.e. endað í blönduðum úrgangi, hefur væntanlega skilað sér í málmgáma á móttökustöðvum og farið þar inn í heildartölu fyrir málma (aðra en ökutæki). Þess er að vænta að breyting verði á þessu með tilkomu markvissrar söfnunar á grenndarstöðvum. Hér er farin sú leið í útreikningi á endurvinnsluhlutfalli heimilisúrgangs að taka með í reikninginn alla málma

⁴⁰ Sjá kafla 7.11.

⁴¹ Sbr. kafla 5.1.

sem safnað er sérstaklega sem málmumbúðum, auk 1,5% af úrgangsflokknum „Málmar aðrir en ökutæki“. Endurvinnsluhlutfall málmumbúða er væntanlega 100%.

15 01 04a Áldósir (með skilagjaldi)

Sjá skýringar v/plastflöskur (með skilagjaldi) hér að framan. Gert er ráð fyrir að allar áldósir fari í endurvinnslu.

15 01 06 Blandaðar umbúðir (úr grænum tunnum)

Uppistaðan í þessum úrgangsflokki eru annars vegar pappírs- og pappaubúðir og hins vegar plastumbúðir, en þessum úrgangsflokkum er enn safnað saman í einhverjum tilvikum. Af samtölum við þjónustuaðila má ráða að um 80% af þessum úrgangi sé pappír og um 20% plast. Hér er gert ráð fyrir að allur pappírinn og um 80% af plastinu sé sent til endurvinnslu. Í samræmi við það er gert ráð fyrir 96% endurvinnsluhlutfalli fyrir þennan úrgangsflokk ($0,8 \times 100\% + 0,2 \times 80\%$). Það sem eftir stendur er væntanlega flutt út til orkuvinnslu. „Grænar tunnur“ voru enn til staðar í Vestmannaeyjum 2024 og koma því fram í úrgangstölfræðinni og eru þar af leiðandi teknar með hér. Þær hafa nú verið aflagðar (vor 2025).

15 01 07a Glerumbúðir án skilagjalds

Þessi úrgangsflokkur hefur til skamms tíma lítið komið við sögu í úrgangstölfræði sveitarfélaga, enda var honum óviða safnað sérstaklega fyrr en þá á árinu 2024 með tilkomu grenndarstöðva þar sem þessum úrgangsflokki er ætlað sérstakt hólfi. Fram að þeim tíma lenti þessi úrgangur yfirleitt annað hvort í blönduðum úrgangi eða var skilað á móttökustöðvar í gáma fyrir óvirkan úrgang. Í úrgangstölfræðinni er sá hluti væntanlega innifalinn í flokkunum „Steinsteypa, múrsteinar, flísar, keramik“, „Gler“ eða „Annar grófur úrgangur“. Hér er farin sú leið í útreikningi á endurvinnsluhlutfalli heimilisúrgangs að taka aðeins með í reikninginn þær glerumbúðir sem safnað er sérstaklega. Til skamms tíma voru þessar umbúðir í flestum tilvikum malaðar og nýttar í fyllingar. Sú ráðstöfun getur eftir atvikum flokkast sem endurnýting eða förgun, eftir því hvort glerið kemur þar í stað annars efnis sem ella hefði verið notað í sama tilgangi. Eitthvað af gleri hefur líka verið notað í malbik, en sú ráðstöfun telst endurvinnsla að mati Umhverfis- og orkustofnunar.⁴² Einnig eru uppi áform um að framleiða sand úr þessu efni, en líklegt er að sú framleiðsla verði einnig skilgreind sem endurvinnsla. Hér er gert ráð fyrir að sérsafnaðar glerumbúðir án skilagjalds (ef einhverjar eru) séu notaðar við framleiðslu á malbiki eða sandi (endurunnar), enda þótt sú hafi ekki verið raunin hingað til.

15 01 07a Glerflöskur (með skilagjaldi)

Sjá skýringar v/plastflöskur (með skilagjaldi) hér að framan. Hér er gert ráð fyrir að allar glerflöskur með skilagjaldi séu sendar til endurvinnslu erlendis. Sú var að vísu ekki raunin fyrr en í maí 2023 þegar Endurvinnslan sendi fyrsta glerfarminn í slíkan farveg.⁴³ Fram að þeim tíma var glerið malað og að mestu leyti notað sem fyllingarefni.

16 01 03 Hjólbarðar

Ætla má að hluta af þessum úrgangsflokki sé ráðstafað án milligöngu sveitarfélaga og komi því e.t.v. ekki fram í þeirri tölfræði sem hér er sett fram. Lengi hefur tíðkast að hjólbarðar

⁴² Rafbréf frá Umhverfisstofnun 21. mars 2024.

⁴³ Endurvinnslan (á.á.).

séu kurlaðir og nýttir, t.d. sem undirlag eða yfirlag á urðunarstöðum, og að í þeim tilvikum sé litið á þessa ráðstöfun sem endurnýtingu. Eftir gildistöku nýrra lagaákvæða 1. janúar 2023 telst ráðstöfun sem þessi þó því aðeins vera endurnýting ef úrgangurinn kemur í staðinn fyrir efni sem er ekki úrgangsefni og hefði ella verið notað í sama tilgangi. Hjólbarðar sem safnast í Vestmannaeyjum eru fluttir út til endurvinnslu.

16 01 04 Ökutæki

Þessi úrgangsflokkur kemur sjaldan við sögu í tölum sveitarfélaganna sem slíkur, en líklega lendir töluvert af honum í flokki *20 01 40 Málmar (aðrir en ökutæki)*. Þar til bærir aðilar taka við úr sér gengnum ökutækjum, greiða skilagjald og koma tækjunum til áframhaldandi vinnslu án milligöngu sveitarfélaganna. Í upplýsingum frá Kubbi um úrgangsmagn í Vestmannaeyjum 2024 var getið um 33 úr sér gengin ökutæki. Gert var ráð fyrir að hvert þeirra vægi 2 tonn að meðaltali. Ökutæki teljast ekki vera heimilisúrgangur og hafa því ekki áhrif á þau úrgangsmarkmið sem sveitarfélögin bera ábyrgð á. Hins vegar bera sveitarfélög tiltekna ábyrgð á að starfræktar séu móttöku- og söfnunarstöðvar fyrir úrgang sem fellur til í sveitarfélaginu. Því þurfa sveitarfélögin að hafa yfirsýn yfir söfnun úr sér genginna ökutækja, rétt eins og gildir um aðra úrgangsflokka.

16 06 99 Rafhlöður og rafgeymar

Líklega fer eitthvað af þessum úrgangi (einkum rafgeymar) fram hjá kerfum sveitarfélaganna, en ekki liggja fyrir glöggar upplýsingar um það. Í samræmi við upplýsingar frá Terra Efnaeyðing hf. (áður Efnamóttakan) er litið svo á að þessi úrgangsflokkur fari allur til endurvinnslu. Í reynd er útilokað að endurvinna allt þetta efni, en ætla má að það skili sér þó allt inn í endurvinnslustöð og uppfylli þar með skilyrði í lið 1(c) í grein 11a í Rammatilskipun Evrópusambandsins um meðhöndlun úrgangs.⁴⁴ Ótilgreindur hluti af úrgangsflokknum telst vera heimilisúrgangur, en hér er gert ráð fyrir að það eigi við um allan þann úrgang af þessu tagi sem skilar sér inn í tölfræðina. Rafhlöður og rafgeymar eru innifaldir í spilliefnatölum Kubbs fyrir Vestmannaeyjabæ og því ekki mögulegt að gera nákvæma grein fyrir magni eða afdrifum þessa úrgangsflokks í svæðisáætluninni.

17 01 99 Steinsteypa, múrsteinar, flísar, keramik

Í þennan flokk fellur óvirkur úrgangur af ýmsu tagi. Hér er gert ráð fyrir að þetta efni sé afsett í Búastaðagryfju, en óvíst ef hvort megintilgangur þeirrar ráðstöfunar sé að losna við efnið eða að nýta það í stað annars efnis sem ella hefði verið notað í sama tilgangi. Sé tilgangurinn sá að koma efninu fyrir kattarnef telst þessi ráðstöfun vera förgun, en getur talist fylling (og þar með efnisendurnýting) að öðrum kosti.

17 02 01a Timbur (hreint)

Ætla má að vörubretti úr timbri séu yfirgnæfandi hluti þessa úrgangsflokks, auk m.a. trékassa utan af matvælum. Vörubretti og flutningsumbúðir matvæla flokkast sem viðarumbúðir og teljast því heimilisúrgangur, hvort sem þau falla til á heimilum eða í atvinnurekstri. Gert er ráð fyrir að þetta eigi þá við um allan úrgangsflokkinn. Samkvæmt upplýsingum frá Terra eru timburumbúðir sem falla til í Vestmannaeyjum afhentar Furu, þar sem efnið er tætt og selt til notkunar sem undirburður fyrir húsdýr. Terra lítur á þessa

⁴⁴ Sjá kafla 5.1.

ráðstöfun sem endurnýtingu, aðra en endurvinnslu. Annað hreint timbur er afhent Sorpu í Gufunesi, kurlað þar í timburtætara og síðan endurnýtt sem kolefnisgjafi í framleiðslu kísilmálms hjá Elkem eða sem stoðefni í jarðgerð í GAJU. Eitthvað af efninu er hins vegar afhent Furu þar sem það er kurlað og notað sem undirburður fyrir húsdýr.

17 02 01b Timbur (annað eða óflokkað)

Þetta timbur nýtist hvorki til stígagerðar, sem undirburður né sem stoðefni vegna aukaefnanna sem í því leynast. Samkvæmt upplýsingum frá Terra er þetta efni afhent til Sorpu í Álfsnesi þar sem það er tætt og flutt erlendis til orkunýtingar.

17 02 02 Gler

Í þennan flokk fellur gler frá byggingar- og niðurrifsstarfsemi. Líklega er allt gler af þessu tagi urðað með öðrum óvirkum úrgangi.

17 02 03 Plast

Í þennan flokk falla plasthlutir sem líklega koma frá byggingar- og niðurrifsstarfsemi og teljast því ekki til heimilisúrgangs. Ekki er vitað um afdrif þessa plasts, en það kemur heldur ekki við sögu í úrgangstölfræði Vestmannaeyja.

17 05 03 Olúmengaður jarðvegur

Hvergi er getið um olúmengaðan jarðveg í úrgangstölfræði Vestmannaeyja.

17 05 04 Hreinn jarðvegur

Hvergi er getið um hreinan jarðveg í úrgangstölfræði Vestmannaeyja. Ætla má að hreinn jarðvegur sé yfirleitt færður til og nýttur annars staðar, nánast jafnóðum, og að ekki sé litið á hann sem úrgang.

17 06 04 Steinull og önnur hættulítill einangrunarefni

Hér er líklega oftast um að ræða herta steinull. Að uppistöðu er steinull fyrst og fremst sandur og telst því væntanlega óvirkt efni þar til bindi- og rakavarnarefnum hefur verið bætt við. Eftir hersluna telst efnið væntanlega aftur óvirkt, þar sem það hvarfast ekki og tekur engum breytingum fyrr en hitastigið er komið yfir 250°C.⁴⁵ Steinull er hvergi nefnd í úrgangstölfræði Vestmannaeyja.

17 06 05 Asbest (efni sem inniheldur asbest)

Ekkert asbest kemur fram í úrgangstölfræði Vestmannaeyja, en eitthvert magn gæti fallið til óreglulega, svo sem við niðurrif húsa frá tilteknu árabili. Það asbest sem til fellur á að fara til urðunar á viðurkenndum urðunarstað, þar sem fylgt er sérstöku verklagi til að forðast heilsutjón þeirra sem vinna við verkið.

17 09 04 Annar grófur úrgangur

Líta má á þennan úrgangsflokk sem fremur illa skilgreindan safnflokk, eða jafnvel sem blandaðan úrgang sem ekki kemst í tunnur eða ker af venjulegri stærð. Grófur úrgangur kemur ekki við sögu í úrgangstölfræði Vestmannaeyja.

⁴⁵ Steinull hf. (2020).

18 00 99 Sóttmengaður úrgangur frá sjúkrahúsum

Í þennan flokk fellur úrgangur sem gjarnan er tilgreindur sem „Sóttmengað“ og „Sprautunálar“ í úrgangstölfræðinni. Þarna er í öllum tilfellum um tiltölulega lítið magn að ræða, sem er væntanlega öllu fargað með brennslu í Kólku. Engan sóttmengaðan úrgang er þó að finna í úrgangstölfræði Vestmannaeyja.

20 01 01 Pappír án úrvinnslugjalds (þ.m.t. dagblöð)

Hér er um að ræða heimilisúrgang sem væntanlega skilar sér allur til endurvinnslu. Trúnaðarskjölum er þó væntanlega fargað í Kólku. Þessi flokkur er tómur í úrgangstölfræði Vestmannaeyja.

20 01 08 Lífrænn úrgangur frá eldhúsum o.þ.h.

Hér er um að ræða lífúrgang (aðallega matarleifar) sem er sérsafnað frá heimilum og fyrirtækjum, svo sem frá eldhúsum og mótuneytum. Samkvæmt upplýsingum frá Terra er þessum úrgangi skilað í Gaju, jarðgerðarstöð Sorpu í Álfsnesi, þar sem honum er breytt í metan og moltu. Lítið er á þetta ferli sem endurvinnslu.

20 01 10/11 Fatnaður, skófatnaður og textíl

Söfnun og ráðstöfun þessa úrgangsflokks hefur að mestu verið á höndum Rauða kross Íslands (RKÍ) og annarra félagasamtaka. Þar af leiðandi endurspeglast magntölur ekki í tölum sveitarfélaganna. Ekki er vitað með vissu hversu stór hluti þessa úrgangs er í raun enduruninn, en fljótt á lítið er ólíklegt að innlimun hans í þá úrgangstölfræði sem hér birtist hafi mikil áhrif á endurvinnsluhlutfall heimilisúrgangs.

20 01 25 Matarolía og feiti

Ætla má að þessi úrgangsflokkur sé endurnýttur með einum eða öðrum hætti til orkuvinnslu, svo sem með brennslu í sorporkuverum erlendis eða með framleiðslu á eldsneyti sem t.d. er notað til íblöndunar í jarðeldsneyti. Vafalaust mætti bæta söfnun og nýtingu þessa efnis verulega, en endurvinnsla er þó varla valkostur í því sambandi. Þessi úrgangsflokkur er tómur í úrgangstölfræði Vestmannaeyja.

20 01 36 Raftæki, þ.m.t. kæli- og frystitæki

Gert er ráð fyrir að þessi úrgangsflokkur sé allur sendur til endurvinnslu, enda virðist hann uppfylla skilyrðið um að efnið skili sér inn í endurvinnslustöð (*e. enter the recycling operation*), sem réttlætir að gert sé ráð fyrir 100% endurvinnsluhlutfalli, jafnvel þótt fræðilega séð sé ekki hægt að endurvinna það allt.

20 01 40 Málmar (aðrir en ökutæki)

Þrátt fyrir yfirskrift þessa úrgangsflokks er ástæða til að ætla að ökutæki séu iðulega skráð hér í úrgangstölfræði sveitarfélaga. Í þennan flokk falla væntanlega einnig aflagðar vinnuvélar af ýmsu tagi, brotajárn frá útgerð og fiskvinnslu – og talsvert af byggingar- og niðurrifsúrgangi (bárujárn o.fl.). Þar við bætist svo eitthvert magn af málmumbúðum sem ekki hefur skilað sér í sérsöfnun (sjá framar). Málmumbúðirnar teljast vera heimilisúrgangur og við gerð svæðisáætlunarinnar var gert ráð fyrir að það ætti við um 1,5% heildarmagnsins. Með tilkomu markvissrar söfnunar á grenndarstöðvum má hins vegar ætla að málmumbúðir skili sér þangað og hverfi úr þeim flokki sem hér er til umræðu. Ætla má að endurvinnsluhlutfall málma sé alla jafna u.þ.b. 100%.

20 01 50 Spilliefni (samtala)

Undir þennan flokk falla hvers konar spilliefni sem ekki eru tilgreind annars staðar, þ.m.t. ýmiss konar olúúrgangur, málning, aðrar efnavörur, ljósaperur o.fl. Almennt munu perur og vatnsmálning fara að mestu leyti til urðunar, stærri farmar af úrgangsolúu nýtast til orkuvinnslu erlendis og að það sama gildir að öllum líkindum um u.þ.b. helming af þeirri olúmálningu sem til fellur. Að öðru leyti fara spilliefni að miklu leyti til brennslu í Kólku. Í tölum frá Kubbi sem úrgangstölfræði Vestmannaeyja byggir á eru spilliefni ekki sundurliðuð og því er gert ráð fyrir að þau séu öll send í Kólku.

20 02 01 Garðaúrgangur

Enginn garðaúrgangur kemur fram í úrgangstölfræði Vestmannaeyja, en hugsanlega losa íbúar sig við hann á einhverjum tilteknum stað án milligöngu sveitarfélagsins. Hvergi er þó í gildi starfsleyfi fyrir þess konar afsetningu. Lífbrjótanlegur garðaúrgangur telst vera lífúrgangur og þar með heimilisérgangur. Garðyrkjuúrgangur fellur hins vegar utan þeirrar skilgreiningar. Garðaúrgangur sem tekið væri á móti og nýttur við moltugerð myndi hækka endurvinnsluhlutfall heimilisérgangs í sveitarfélaginu, að því tilskyldu að moltan nýtist sem jarðvegsbætir en sé ekki aðeins nýtt til fyllingar eða henni fargað.

20 03 01a Blandaður úrgangur (sorphirða)

Í þennan flokk fellur allur sá úrgangur sem tekinn er frá heimilum í reglubundinni hirðu. Þessi úrgangur er sendur til útlanda í orkuvinnslu.

20 03 01b Blandaður úrgangur (gámar)

Þessi úrgangsflokkur er væntanlega að miklu leyti sambærilegur þeim næsta á undan, að því frátöldu að honum er safnað með öðrum hætti. Líta ber á báða flokka sem heimilisérgang.

20 03 01c Blandaður úrgangur frá fyrirtækjum

Þessi úrgangsflokkur er væntanlega að miklu leyti sambærilegur þeim tveim næstu á undan, að því frátöldu að honum er safnað með öðrum hætti. Allt er þetta að öllum líkindum heimilisérgangur skv. skilgreiningu og fer allt í orkuvinnslu.

20 03 03 Úrgangur frá gatnahreinsun

Þessi úrgangsflokkur inniheldur sand og alls konar rusl sem fellur til við hreinsun gatna. Þess er að vænta að þessi úrgangur sé mengaður af efnum frá umferð og væntanlega fer þetta allt í urðun. Engar tölur eru til um magn þessa úrgangs í Vestmannaeyjum.

20 03 04 Eðja frá rotþróum (seyra)

Seyra er lífrænn úrgangur sem er tæknilega fremur auðvelt að vinna og nýta til landgræðslu á heppilegum svæðum. Seyra kemur hvergi við sögu í úrgangstölfræði Vestmannaeyja.

10 Heimildir

1. Alþingi (2022): Þingsályktun um stefnumótandi byggðaáætlun fyrir árin 2022–2036. Samþykkt á Alþingi 15. júní 2022. <https://www.althingi.is/altext/152/s/1383.html>.
2. Alþingi (2024): Þingsályktun um landsskipulagsstefnu fyrir árin 2024–2038 ásamt fimm ára aðgerðaáætlun fyrir árin 2024–2028. Samþykkt á Alþingi 16. maí 2024. <https://www.althingi.is/altext/154/s/1724.html>.
3. Endurvinnslan (á.á.): Gler. <https://endurvinnslan.is/frodleikur>.
4. Framkvæmdastjórn ESB (2023): Critical raw materials. https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/areas-specific-interest/critical-raw-materials_en.
5. Framkvæmdastjórn ESB (2024): Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (Text with EEA relevance). Consolidated text. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/2024-02-18>.
6. Framkvæmdastjórn ESB (2024b): Regulation (EU) 2024/1252 of the European Parliament and of the Council establishing a framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials and amending Regulations (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 and (EU) 2019/1020. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401252.
7. Heilbrigðiseftirlit Suðurlands (2018): Starfsleyfi vegna landmótunnar í Búastaðagryfju. 9. mars 2018
8. Heilbrigðiseftirlit Suðurlands (2018b): Starfsleyfisskýrði fyrir landmótun í Búastaðagryfju. 9. mars 2018.
9. Kubuneh verslun (2024): Kubuneh verslun / Allir skipta máli. <https://www.facebook.com/kubunehverslun/?locale=is-IS>.
10. Samband Íslenskra sveitarfélaga (2024): Mælaborð. Rekstartölur og lykiltölur. <https://www.samband.is/maelaborð>.
11. Skipulagsstofnun (2021): Móttöku, brennslu og orkunýtingarstöð úrgangsefna í Vestmannaeyjum. Mat á umhverfisáhrifum. <https://www.skipulag.is/umhverfismat-framkvaemda/gagnagrunnur-umhverfismats/alit-skipulagsstofnunar/nr/1013>.
12. Stefán Gíslason(2022): Minnisblað um ábyrgð sveitarstjórna vegna markmiðs um 70% endurnýtingarhlutfall byggingar- og niðurrifsúrgangs. Minnisblað til Sambands Íslenskra sveitarfélaga, nóvember 2022. <https://www.vironice.is/wp-content/uploads/2022/09/Minnisblad-bygg-og-nidur-70-221104.pdf>.
13. Steinull hf. (2020): Vöruskrá frá Steinull. https://steinull.is/wp-content/uploads/2020/12/Vo%CC%88ruskra%CC%81in_2020-min.pdf.
14. Stjórnarráð Íslands (á.á.): Heimsmarkmiðin. <https://www.heimsmarkmidin.is/forsida/heimsmarkmidin>.
15. Terra Umhverfisþjónusta hf. (2024): Meðhöndlun úrgangs hjá Terra. (Vestmannaeyjar). <https://www.terra.is/is/urgangsmehondlun>.
16. Terra Umhverfisþjónusta hf. (2024b): Nýr þjónustusamningur í Vestmannaeyjum. Frétt á vefsíðu 6.12.2024. <https://www.terra.is/is/um-terra/frettir/vestmannaeyjar>.
17. Terra Umhverfisþjónusta hf. (2025): Móttökustöð Terra. <https://www.terra.is/static/files/j/vestmannaeyjar.22.4.pdf>.
18. Umhverfis- og auðlindaráðuneytið (2017): Hreint loft til framtíðar. Áætlun um loftgæði á Íslandi 2018-2029. Nóvember 2017. <https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/Hreint%20loft%20til%20fram%20C3%AD%20C3%B0ar.%20lokaeintak.pdf>.
19. Umhverfis- og auðlindaráðuneytið (2021): Í átt að hringrásarhagkerfi. Stefna umhverfis- og auðlindaráðherra í úrgangsmálum. <https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/UAR stefna att ad hringrasarhagkerfi.pdf>.
20. Umhverfis-, orku- og loftslagsráðuneytið (2024): Aðgerðaáætlun í loftslagsmálum. <https://www.co2.is>.
21. Umhverfisráðuneytið (2005): Samþykkt um meðhöndlun úrgangs í Vestmannaeyjabæ, nr. 761/2005. https://www.vestmannaeyjar.is/media/almenn/2_samthykkt_um_mehondlun_urgangs.pdf.
22. Umhverfisstofnun (2014): Fyrirmæli um frágang og vöktun. Urðunarstaður í Búastaðagryfju. https://ust.is/library/Skrar/Atvinnulif/Starfsleyfi/Eftirlitsskyrslur/Sorp-og-efnamottaka/Baejarveitur_VE_fyrirmaeli_260314.pdf.
23. Umhverfisstofnun (2015): Eftirlitsskýrsla. Bæjarveitur Vestmannaeyja Eldfellsvegur Vestmannaeyjar. <https://ust.is/library/Skrar/Einstaklingar/Mengandi-Starfssemi/Urgangur-og>

-
- [efnamottaka/Vestmannaeyjabaer/579 B%c3%a6jarveitur%20Vestmannaeyja%20-%20Lokask%c3%bdrsla.pdf](#).
24. Umhverfisstofnun (2024): *Mengaður jarðvegur*. <https://kortasja.ust.is/mapview/?app=MENGI>.
 25. Úrvinnslusjóður (2023): *Greiðslur vegna söfnunar á víðavangi*. Tilkynning til sveitarfélaga um greiðslur vegna söfnunar á víðavangi. 25. apr. 2023. <https://www.urvinnslusjodur.is/um-urvinnslusjod/utgafa/tilkynningar/tilkynning-til-sveitarfelaga-um-greidslur-vegna-sofnunar-a-vidavangi>.
 26. Úrvinnslusjóður (2024): *Fyrirkomulag greiðslna til sveitarfélaga vegna söfnunar plastvara á víðavangi og úr ruslabiðum árin 2023 og 2024*. Bréf til sveitarfélaga 26. september 2024.
 27. Úrvinnslusjóður (2025): *Greiðslur Úrvinnslusjóðs. Gildandi verðskrá endurgjalds frá 1.4.2025 (Uppfært 16. júlí 2025)*. <https://www.urvinnslusjodur.is/fyrir-thjonustuadila/skilagreinar-og-verdskra>.
 28. Vestmannaeyjabær (2015): *Aðalskipulag Vestmannaeyja 2015-2035*. <https://www.vestmannaeyjar.is/media/adalskipulag-skipulagssja/greinargerd.pdf>.
 29. Vestmannaeyjabær (2024): *Úrgangsmál í Vestmannaeyjum*. <https://www.vestmannaeyjar.is/thjonusta/umhverfid/sorpmaal/sorpmaal>.
 30. Vestmannaeyjabær (2025): *Gjaldskrá fyrir meðhöndlun úrgangs og sorphirðu í Vestmannaeyjabæ*. <https://www.stjornartidindi.is/Advert.aspx?RecordID=66cd1bf5-35c2-4456-8d33-958a0e9d799c>.
 31. Vosbúð Nytjamarkaður (2024): *Vosbúð Nytjamarkaður Vestmannaeyjum*. https://www.facebook.com/vosbud?locale=is_IS.